

Dr. Vehbetu Zuhejli

Masat ligjore

Përktheu: Dr. Musli Vërbani

Kaçanik, 2017

Masat ligjore

Këtë temë do ta sqarojmë si në vijim:

- Definicioni;
- Dallimi në mes të masës ligjore dhe bazës ligjore;
- Llojet;
- Mendimet e dijetarëve;
- Analiza e boshtit tematik;
- Çka rezulton prej mjeteve dhe masave ligjore.

Definicioni i mjeteve dhe masave ligjore

Gjuhësisht “**Dheria**” nënkupton mjetin me të cilën arrihet deri te një çështje.

Te dijetarët e usullit: Mjet me të cilën realizohet një çështje e ndaluar e cila sjell dëm. Vetëm se ky definicion është i specifikuar vetëm për paraligjet e ndaluara.

Më i përshtatshmi është definicioni i Ibni Kajimit: “**Çdo mjet apo rrugë e cila të shpie te diçka.**”

Pjesëza “**te diçka**” nuk e ka për qëllim në përgjithësi, por kuptohet në kontekstin e fjalës kur flitet për ligjet e shariatit: adhurimet dhe mëkatet.

Për këtë arsye e kam zgjedhur shprehjen “**mjetet ligjore**” sepse në fushën e ligjeve të shariatit kemi dy anë, që do të thotë:

- ***mjetet ligjore parandaluese***, që do të thotë *vendosjen e pengesës* për të mos arritur deri te dëmtimi nëse përfundimi i asaj çështjeje shpie në dëmtim sepse dëmtimi është i ndaluar, dhe

- ***mjetet ligjore çliruese***, që do të thotë *shfrytëzimin e mjeteve të cilat sjellin dobi*, sepse dobia kërkohet.

Karafiu thotë: “Duhet të dihet se nëse në njërën anë mjetet dhe masat ligjore duhet penguar, në anën tjetër duhet çliruar sepse mjetet ligjore ose urrehen, ose pëlqehen ose lejohen.”

Mjeti ligjor është mjet ligjor dhe sikurse një mjet ligjor i dëmshëm është haram në anën tjetër një mjetet tjetër ligjor i domosdoshëm është obligativ (vaxhib), si f.v., angazhimi për namazin e xhumasë dhe të haxhit.

Burimet e ligjit janë dy llojesh:

1. **Qëllime** janë ato burime që pikësynojnë në vetvete dobinë dhe dëmin, dhe,

2. **Mjete** janë rrugët të cilat shpijnë te dëmi apo te dobia.

Ndërsa **dispozita** varet varësisht se a shpihet te dëmi apo te dobia, vetëm se *shkalla minimale e qëllimeve të ligjit* është mjeti i cili shpie te qëllimi më i mirë dhe te **rezultatet më të mira**, pastaj ajo çka shpie në **mesataren** deri te ato të cilat shpijnë te **mjetet më të mira**. Zoti i Lartmadhëruar thotë se:

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ
وَلَا يَرْعَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ۗ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ
وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ
عَدُوِّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

“Nuk ishte me vend për banorët e Medinës e as për ata që ishin rreth tyre nga beduinët, të ngelin (pa shkuar) pas të dërguarit të All-llahut e as të kursejnë veten e tyre ndaj vetes së tij (Pejgamberit). Nuk ishte me vend ngase, ata nuk i godet as mortja, as lodhja, as uria kur janë në rrugën e All-llahut, dhe nuk shkelin ndonjë vend që i hidhëron mosbesimtarët, dhe nuk arrijnë kundër armikut çka do qoftë (mbytje, robërim të tyre ose ngadhënjim mbi ta), vetëm se të gjitha ato do t’u evidentohen atyre si vepër e mirë (shpërblyese). All-llahu nuk ua humb shpërblimin vepërmirëve.” (Et-Tevbe : 120)

Niveli i obligimit prej mjeteve dhe masave ligjore

Nga ajo që thamë më parë, kërkohet që mjetet dhe masat ligjore të shfrytëzohen varësisht se ku shpijnë ato, në dëm apo dobi:

- **Ndonjëherë mund të jenë të lejuara**, si, fitimi hallall, shijimi i të mirave dhe të bukurave dhe ushqimi për të shuar urinë, e ndonjëherë janë obligative, si, abdesi për namaz.

- **Ndonjëherë janë haram**, si f.v., vjedhja për të shpenzuar për familjen pa pasur nevojë.

Mua më bëhet e qartë se prej asaj që u përmend, kuptojmë se:

- mjeti haram është haram dhe

- mjeti obligativ është obligativ (vaxhib).

Mirëpo kjo është e ndërtuar mbi rregullin e shumicës absolute të dijetarëve të cilët në temën e ligjit kanë vendosur rregullin: **“Ajo çka nuk realizohet obligimi përpos me të, ajo është obligative.”**:

- Imoraliteti është haram, andaj, shikimi në pjesën e turpshme të gruas së huaj është haram sepse ai shikim të shpie në imoralitet.

- Namazi i xhumasë është obligim dhe po ashtu shkuarja për namaz të xhumasë është obligativ.

- Ndërprerja e shitblerjes për të shkuar në namazin e xhumasë është farz.

- Haxhi është farz, angazhimi në shtëpinë e shenjtë dhe dispozitat e haxhit janë farz për haxhin.

Kjo nga shkakun se Ligjvënësi kur t'i obligoj robërit për një çështje, çdo gjë që shpie në atë çështje, kërkohet me kërkesën paraprake, dhe, kur njerëzit ndalohen për një çështje, çdo gjë e cila shpie te ndodhia e asaj ndalesë është e ndaluar.

Vazhdimisht është thënë se: obligimet e sheriatit janë:

- ose kërkesa,

- ose ndalesa.

Nëse e shohim se Ligjvënësi e ka ndaluar një çështje, në atë moment ndalon çdo gjë që shpie deri te ajo ndalesë dhe, nëse e shohim se Ligjvënësi e urdhëron një çështje, në atë moment urdhëron çdo gjë që shpie deri te ajo urdhëresë.

Ai ka urdhëruar për dashuri ndërmjet njerëzve dhe ka ndaluar urrejtjen dhe përçarjen në mes tyre, kështu që ka ndaluar çdo gjë që shpie në urrejtje dhe në përçarje.

Ka ndaluar që njeriu ta fejojë të fejuarën e vëllait (në fe) të tij ose që ta blejë atë send që është duke e blerë vëllai i tij. Kjo nuk është asgjë tjetër pos ndalesë veprimeve të tilla si masë parandaluese e urrejtjes.

Ibn Kajimi është angazhuar në sqarimin e kësaj baze ligjore, vërtetimin dhe ligjësimin me argumente të shariatit.

Dallimi në mes të “masës (mjetit) ligjore” dhe “bazës juridike”

Ka dallim në mes të masës ligjore dhe bazës ligjore.

Baza e një çështjeje është çështje mbi të cilën varet ekzistenca e diçkaje. Vërehet qartë se prej saj varet realizimi i qëllimit të kërkuar.

Sa i përket masës ligjore, vërehet qartë se me të nënkuptohet arritja dhe realizimi i qëllimit nëpërmjet ligjit. Shembull:

Themeli i murit i cili mbështetet në të është **baza**.

Shkalla nëpërmjet së cilës hipet në kulm është **mjeti**.

Dallimi vërehet qartë në thënien e Zotit të Lartmadhëruar:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ
إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۗ وَلَا يَضْرِبْنَ بِجُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۗ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ
إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ
إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ
أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ

عَوْرَاتِ النِّسَاءِ ۖ وَلَا يَضُرُّنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ ۗ وَتَوْبُوا
إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Thuaju edhe besimtareve të ndalin shikimet e tyre, të ruajnë pjesët e turpshme të trupit të tyre, të mos zbulojnë stolitë e tyre përveç atyre që janë të dukshme, le të vejnë shamitë mbi kraharorin e tyre dhe të mos ua tregojnë bukuritë e tyre askujt përveç burrave të vet, baballarëve të vet ose baballarëve të burrave të vet, djemve të vet ose djemve të burrave të vet, vëllezërve të vet ose djemve të vëllezërve të vet, apo djemve të motrave të veta, ose grave të tyre (që u përmenden) dhe robëreshave, të cilat i kanë në pronësinë e tyre, ose shërbëtoreve nga meshkujt të cilët nuk ndiejnë nevojë për femra ose fëmijët që nuk janë të pjekur për gra. Le të mos kërcasin me këmbët e tyre për të mos zbuluar fshehtësinë nga stolitë e tyre. Pendohuni të gjithë te All-llahu o besimtarë, në mënyrë që të gjeni shpëtim.” (En Nur : 31). Kjo është prej masës ligjore dhe nuk është prej bazës ligjore sepse dëmtimi prej sprovës së mashkullit prej femrës nuk varet prej kërcitjes së femrës me taket e saj me hall-halle, mirëpo ajo është masë parandaluese e atij dëmtimi sepse çështja e atij veprimi shpie deri aty.

Po ashtu thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَلِكَ
زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Ju mos ua shani ata (zota) që u luten (idhujtarët), pos All-llahut, e (si hakmarrje) të fyejnë All-llahun nga armiqësia, duke mos ditur (për madhërinë e Tij). Kështu Ne i kemi zburuar çdo popull veprimin e vet, mandej e ardhmja e tyre është te Zoti i tyre, e Ai i shpërblen për atë që vepruan.” (El En’am : 108). Edhe kjo nuk është prej bazës ligjore sepse ofendimi i idhujtarëve i cili bëhet për Zotin e të gjithë botëve nuk varet direkt nga ajo se besimtarët e ofendojnë zotin e idhujtarëve dhe idhujt e tyre, mirëpo ofendimi i besimtarëve ndaj atyre zotave falsë është masë ligjore e cila shpie në ofendimin e idhujtarëve drejtuar Zotit të vërtetë.

Në bazën ligjore në të cilën varet ekzistimi i dëmtimit, nuk është e patjetërsueshme që të shkaktohet dëmtim.

Në **masën ligjore** me të cilën mund të arrihet qëllimi nuk është e patjetërsueshme që me atë masë të realizohet ai dëmtim.

Në bazë të kësaj, baza e dëmtimit mund të ndodhë edhe pa qenë çështja e masës parandaluese e cila shpie deri te ai dëmtim, si f.v., udhëtimi për mëkatim, ajo varet nga kalimi i distancës, vetëm se çështja e udhëtimit nuk është shkak që të dërgon në mëkat.

Mund të ndodhë që edhe **baza ligjore** edhe **masa ligjore** të kryqëzohen në një çështje, si f.v.:

- pirja e pjesë alkoolike shpie deri te dëmtimi, e edhe deri te humbja e vetëdijes (mendjes).

- Prostitucioni shpie deri te përzjerja e gjenit.

Secila prej tyre është e dënueshme edhe me bazë ligjore.

Baza e dispozitës së gjykimit në masa ligjore

Çdo veprim kontraktual të cilin e vepron njeriu në vete përmban dy anë:

- Anën e cila të obligon kryerjen e veprimit; dhe
- Anën e qëllimit dhe të mjetit material te e cila shpie ai veprim.

Shatibiu e ka formuluar rregullin e masave ligjore në çështje tjetër e ajo është: **“Vështrimi në qëllimet e realizimit të veprimeve llogaritet qëllim ligjor.”** Nga kjo kuptohet se baza e ligjit është kryerja dhe jo detyrim në masën ligjore. Kjo do të thotë se shikohet në rezultatit e veprimit:

- nëse rezultati është dobi, atëherë mjete ligjor është i lejuar ligjërishit;
- nëse rezultati është dëm ose shkatërrim, ajo masë është e ndaluar ligjërishit .

Kjo nga shkaku se:

- interesi është i kërkuar dhe kërkohet çdo gjë e cila shpie deri aty;
- dëmi është i ndaluar dhe po ashtu është e ndaluar çdo gjë që shpie aty, qoftë edhe nëse qëllimi është i mirë dhe nijeti i drejtë.

Bazuar në këtë, umeti patjetër duhet të mësoj profesionet e shumëllojta sepse ato janë masa të interesit të përgjithshëm në të cilat varet zhvillimi shoqëror. Kjo është tematikë e çlirimit të masave. Karafiju i ka përmendur shembujt e çlirimit të masave të cilat do t'i tregoj në vijim:

1. Lejohet të paguhen luftëtarët e armikut për t'i çliruar robërit muslimanë edhe pse në esencë pagesa e luftëtarëve të armikut është haram (e ndaluar) sepse forcohet armiku me ato mjete materiale dhe e dëmton shoqërinë muslimane, por është e lejuar që të largohet dëmi më i madh, të çliruarit e robërve musliman nga robëria dhe forcimi i shoqërisë islame me ta.

2. Lejohet t'i jepen të mira materiale personit si ryshfet, e cila në esencë është haram, me qëllim që të shpëtoj nga mëkati në të cilën frikësohet që do të bie, pasi dëmi i atij mëkati është më i madh se sa dhënia e atij ryshfeti po që se nuk do të kishte pasur mundësi ta paguaj atë ryshfet. Këtë e kanë lejuar shumica e malikijve dhe hanbelijve.

3. Lejohet t'i jepen të mira materiale shtetit sulmues, për t'u liruar prej torturimeve dhe rreziqeve nëse shoqëria islame nuk ka forcë t'i çliroj ato vende prej atij shteti. Këto raste të dhënies së të mirave materiale në esencë janë mëkat apo të ndaluara, por janë lejuar për të penguar dëmin më të madh ose për të sjell dobi më të madhe.

4. Lejohet donacioni i të mirave materiale për haxhiun të cilit i ka humbur pasuria, me qëllim që ai të arrij në Qabe. Këtë e kanë lejuar disa malikijë dhe disa hanbelijë.

Shembuj të masave ligjore janë të shumta e prej tyre:

1. Ndalesa e shikimit të femrave për shkak se shpie në prostitucion.
2. Ndalimi i gjykimit të gjykatësit me diturinë e tij sepse ky është gjykim me padrejtësi dhe është prej gjykimit të keq.
3. Sigurimi i ushqimit që të mos bartet më qëllim që të mos preket.
4. Dijetarët e malikijve, shafijve dhe Ahmedi e ndalojnë shitblerjen e armatimit në kohë trazirash dhe e shpallin të pavlefshëm sepse në të shumtën e rasteve ky lloj i shitblerjes llogaritet *mbështetje e agresivitetit*.
5. Malikijët dhe hanbelijët deklarojnë që të mos i pranohet pendimi tradhtarit dhe mashtruesit i cili ka qenë i njohur për tradhti, e dihet se në islam kërkohet nga tradhtari që të pendohet dhe nëse pendohet kthehet në islam, dhe nëse nuk pendohet ekzekutohet, mirëpo mashtruesit tradhtarë të fesë veçohen nga ky proces sepse ato adresën e islamit e marrin si rrugë lajkatimi dhe shkatërrimi të besimit, si rrugë për përhapjen e risive dhe përhapjen e dezinformatave për t'i shkatërruar muslimanët, ata janë hipokritë andaj duhet të ekzekutohen si masë preventive për t'u shkatërruar dhe për të hyrë në greminën e së keqes.

Këto ligje parashikojnë rezultatit e veprimeve dhe dëmet të cilat shkaktohen prej tyre. Sa i përket çështjes e cila shpie në të keqe, në të shikohet ana e dispozitës për botën tjetër se a është mëkat për të dhe a dënohet në botën tjetër për atë mëkat.

Si shikohen masat ligjore në aspekt të përgjithshëm?

Mjetet apo masat ligjore në aspekt të përgjithshëm shikohen në dy anë:

E para: shikohet në arsyen e cila e shpie personin në atë veprim, pa marrë parasysh se a është qëllimi i tij që të arrij te hallalli apo te harami.

E dyta: shikohet vetëm dëshira, duke mos i shikuar arsyet dhe qëllimet.

E para: Shikimi në arsye dhe qëllime. Kur kontraktohet një kontratë me të cilën qëllimi nuk është që të jetë sipas shariatit por dëshirohet një çështje e ndaluar (haram), si p.sh., akti i kurorëzimit, por jo me qëllim që të ketë kurorë të përgjithmonshme, por me qëllim që pastaj ta shkurorëzoj që t'i lejohet shkurorëzuesit i cili e ka shkurorëzuar tri herë ose të lidh një kontratë shitblerjeje, por jo me qëllim të këmbimit të mallit me të holla por me qëllim që të bëjë lajkatim për të përfituar me të kamatë.

Në këto raste si dhe raste tjera të ngjashme, kontraktuesi llogaritet mëkatar. Akti i tillë nuk lejohet fetarisht. Kjo është sa i përket raporteve të tij me Allahun.

Nëse paraqiten fakte të qëllimit të tij kur të lidhet kontrata, ai nijet llogaritet shkak për të pezulluar apo për ta shpallur aktin e pavlefshëm sepse nijeti llogaritet argument i qartë i cili paraqitet në kontratë dhe jo vetëm fjalët, bile edhe të vepruarit me atë nijet interpreton ato fjalë, sepse faktet e gjendjes e përcaktojnë qëllimin dhe pikësynimet dhe fjalët përdoren për të treguar qëllimet e kontraktuesve, kur eliminohen ato qëllime dhe llogariten vetëm fjalët, atëherë kemi eliminuar çka duhet të llogaritet dhe kemi llogaritur çka duhet eliminuar.

Në këtë rast vërehet se: në rend të parë shikohet shkaku i cili shpie në mëkatim, e pastaj nga aspekti i zhvlerësimit të veprimit nëse paraqitet dëshmia (fakti).

E dyta: Të shikuarit në dëshira dhe duke mos llogaritur arsyet dhe qëllimet. Këndvështrimi në vepra dhe përgjithësisht në rezultatin përfundimtarë:

- Nëse ato veprime anojnë në anën e dobive të cilat janë qëllimet e marrëdhënieve reciproke të njerëzve, kjo kërkohet varësisht sa u përshtatet atyre qëllimeve.

- Nëse ato veprime anojnë në anën e dëmit, ato ndalohen varësisht sa janë të ndaluara ato qëllime edhe nëse masa e ndalesës është më e vogël në mjetin shfrytëzues.

Të shikuarit në dëshirat e këtyre animeve nuk është në qëllimin e vepruesit dhe të nijetit të tij por në rezultatin e veprimeve dhe frytin e tij, dhe varësisht prej nijetit njeriu ose shpërblehet ose dënohet në botën tjetër.

Nga aspekti i shikimit të parë dhe varësisht rezultatit dhe frytit, vepra e tij gjykohet në këtë dunja, e mirë apo e keqe, kërkohet ose pengohet, sepse kjo botë është ndërtuar për dobinë e njerëzve, dhe në barazi dhe drejtësi. Kush i ofendon idhujt, duke dashur ta adhuroj Zotin e Lartmadhëruar sinqerisht, Zoti i Lartmadhëruar ia llogaritë atë qëllim, mirëpo Zoti i Lartmadhëruar e ka ndaluar një gjë të tillë nëse kjo nxitë idhujtarët që ata ta ofendojnë Allahun pa kurrfarë njohurie. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“Ju mos ua shani ata (zota) që u luten (idhujtarët), pos All-llahut, e (si hakmarrje) të fyejnë All-llahun nga armiqësia, duke mos ditur (për madhërinë e Tij). Kështu Ne i kemi zbukuruar çdo populli veprimin e vet, mandej e ardhmja e tyre është te Zoti i tyre, e Ai i shpërblen për atë që vepruan.” (El En’am : 108)

Në këtë ndalesë vërehet se ndalesa ka të bëjë me rezultatin e veprës dhe jo me nijetin. Nga kjo argumentohet se ndalesa është në atë që shpie në mëkat dhe nuk shikohet vetëm nijeti, por te rezultati i cili prodhohet prej saj gjithashtu.

Esenciale për t’u marrë për bazë masat ligjore është të shikohet në qëllimin e veprave dhe merret për bazë dispozita për veprën e cila është në përputhshmëri me atë çka interpretohet, pa marrë parasysh a e ka pasur atë qëllim apo nuk e ka pasur atë qëllim:

- Nëse veprimi shpie në të lejuarën, ai veprim është i lejuar,

- nëse veprimi shpie vetëm në të keqen, ai veprim është i ndaluar, për shkak të rezultatit të atij veprimi edhe nëse bëhet e ditur se ai veprim është për të mirë dhe për një të sinqertë.

Ndonjëherë njeriu pikësynon të keqen nëpërmjet veprës së lejuar, atëherë ai mëkaton me mëkat në mes tij dhe Allahut, mirëpo askush nuk ka të drejtë ta gjykojë atë dhe veprimin e tij me ligj sheriatik, si p.sh., ai i cili e liron çmimin e një lloji të artikullit, që me veprimin e tij t'i dëmtojë tregtarët konkurrent. Pa kurrfarë dyshimi, ky veprim është i lejuar edhe pse ky është një mëkat i mëkatimit sepse me veprimin e tij i dëmton të tjerët, me të cilin veprim ka pasur po atë qëllim, mirëpo absolutisht nuk gjykohet veprimi i tij si i pavlefshëm dhe nuk bën pjesë brenda dukurisë së ndalesës për të cilin dënohen në gjykatë edhe pse ai veprim nga aspekti i njetit është një mëkat i keqes ndërsa nga aspekti si dukuri mund të jetë një mëkat në interes të veçantë dhe të përgjithshëm sepse pa kurrfarë dyshimi shitësi përfiton me tregtinë e tij dhe blerësit në përgjithësi përfitojnë nga ai lirim çmimi, e ndoshta edhe ndikon në lirin e çmimeve, mirëpo imam Ahmedi një veprim të tillë e konsideron **mekruh** nëse kuptohet se me atë veprim ka për qëllim t'i dëmtojë tregtarët tjerë. Imam Maliku e ka **ndaluar** një veprim të tillë duke u bazuar në një raportim të Ibn Musajebit se: “Umeri r.a. kalon rreth Hatib bin Ebi Belteas, derisa ai shiste rrush të thatë në treg dhe i thotë: **“Ose ngrite çmimin ose largohu nga ky treg.”** Koncepti i kësaj ka qenë se Hatibi e shiste mallin nën çmimin e të tjerëve, ndërsa Umeri e urdhëron ta nivelizoj me çmimin e të tjerëve ose të largohet nga tregu.

Shihet se parimi i masës preventive nuk shikohet vetëm në njetin dhe qëllimet e dhunshme, por shikohet edhe interesi i përgjithshëm, ose në largimin e dëmit të përgjithshëm, ose shikohet në qëllimin dhe rezultatin, ose vetëm në rezultatin (e jo në qëllimin).

Shatibiju e ka presupozuar një shembull: Ku një person vepron një vepër për dobinë e tij e për të dëmtuar tjetrin dhe nuk është në pyetje as dobia e përgjithshme e as dëmi i përgjithshëm dhe thotë: Nuk ka dyshim se është i ndaluar qëllimi i dëmshëm, nga vetë ajo se është dëmtim, duke u bazuar në argumentin: **Në islam, as mos dëmtoni dhe as mos u dëmtoni.**

Mirëpo ka mbetur të shikohet në atë vepër në të cilën janë bashkuar në të qëllimi i dobisë dhe qëllimi i dëmit të tjetrit, a ndalohet dhe a bëhet vepër e patolerueshme apo mbetet në dispozitën e saj fillestare – lejimi, dhe atëherë a ka mëkat në atë çka ka synuar? Kjo, me një fjalë i bie që, mund të

paramendohet kundërshtimi rreth kësaj çështjeje dhe duhet që me angazhim dhe përpjekje të sqarohet:

- ose që të largohet ai veprim dhe të kalohet me një mënyrë tjetër për ta realizuar atë interes;

- ose largimin e dëmit i cili është bërë, dëm të cilin e ka dëshiruar ose jo.

Nëse është kështu, nuk ka dyshim se duhet penguar (ndaluar) atë veprim prej tij sepse nuk ka pasur atë qëllim, por qëllimi ka qenë dëmtimi, por nëse nuk e ka pasur për qëllim që vetëm ta dëmtoj tjetrin, atëherë ka përparësi e drejta e furnizimit dhe e largimit të dëmit, e ai ndalohet nga qëllimi i dëmtimit, në të dy format ai pengohet të veproj, ai ka mundësi që ta realizoj interesin nëpërmjet një rruge tjetër dhe jo prej pozitës së qëllimit të keq e dëmtues, dhe duke ia diktuar veprimtarinë lejohet që të veproj sepse nuk ka rrugë tjetër përpos realizimit të interesit.

Pengimi i dëmit të përgjithshëm me sferën e dispozitës për këtë botë me masat ligjore

E kuptuam se te masat dhe mjetet ligjore, sa i përket si dispozitë e kësaj bote nuk llogaritet nijeti edhe pse kjo është çështje thelbësore në lejimin apo ndalimin e veprimit, vetëm se shikohet thelbësisht në rezultatin dhe frytet dhe:

- nëse rezultat i veprës është interesi i përgjithshëm është me obligueshmërinë e saj.

- nëse rezultati i veprës shpie në dëmtim ajo bëhet e ndaluar me ndalesën e saj sepse dëmtimi është i ndaluar ashtu siç është ndaluar çdo gjë që shpie në dëmtim.

- interesi është nevojë dhe çdo gjë që shpie te nevoja është e nevojshme. Objektivi për interesin është dobia e përgjithshme, dhe

- dëmi është vepra që sjell vuajtje për një shumicë njerëzish.

Në bazë të kësaj, nëse një person për interesin e tij personal dëshiron të veprojë diçka që shpie në dëmin e përgjithshëm ose që e pengon interesin e përgjithshëm, nevojitet që të ndalohet, kjo si masë preventive dhe duke e shikuar interesin e përgjithshëm prioritar ndaj atij sekondar, si p.sh., është e ndaluar që të bashkohen artikujt para se të dalin në treg edhe pse në esencë

kjo është e lejuar pasi që është shitje dhe blerje, mirëpo nëse kjo u lejohet njerëzve do t'u vështirësohej veprimtaria e drejtë dhe nuk do të ishte liria e barabartë e të vepruarit. Nëse do të lejohej do të ishte dëm i përgjithshëm dhe ndalimi i këtij lloji të tregtisë bëhet si masë preventive dhe bëhet ndalesë e përgjithshme edhe pse disa tregtar të cilët takohen e kanë nijetin e sigurtë sipas tyre, mirëpo më larg se kjo është e mundur të jetë manipulim për shitësin. Imam Maliku deklaroi se ata absolutisht kanë të drejtë të zgjedhin të takohen ose jo, pa marrë parasysh a ka manipulim në ato vendtakime apo jo.

Si shembull është monopolizimi i artikujve ushqimor dhe nevojat e domosdoshme të njeriut. Kjo është e ndaluar me hadithin e Muhamedit a.s. **“Vetëm mëkatari monopolizon.”**. Qeveria shtetërore e ndalon monopolizimin e mallrave si parandalim të dëmtimit të shoqërisë dhe ai i detyron monopolistët që të shesin me çmim të arsyeshëm kur shoqëria ka nevojë për ato mallra dhe ndërhyrja e qeverisë në këtë çështje llogaritet si masë parandaluese e së keqes dhe vuajtjeve të cilat mund t'i përjetojnë shoqëria.

Llojet e masave ligjore

Masat dhe mjetet parandaluese ndahen në bazë të dy formave.

Forma e parë: Në bazë të rezultatit final i cili rezulton në përgjithësi.

Forma e dytë: Në bazë të shkallës së dëmit të cilin e shkakton ai mjet.

Në librin “I’elamul Mukijjn” Ibn Kajimi e përmend formën e parë ashtu siç e përmend Shatibiu në librin “Muvafekatë” formën e dytë.

Si i ndanë Ibn Kajimi masat varësisht prej llojit të rezultatit?

Varësisht prej llojit të rezultatit Ibn Kajimi i ndan masat në dy kategori:

1. Që të vendoset për të shkaktuar dëm, si f.v., pirja e alkoolit ndikon në dëmin e humbjes së vetëdijes, shpifja ndikon në dëmin moral, prostitucioni shpie në përzierjen e farës dhe shkatërron familjen, e të ngjashme.

2. Që të vendoset për të ndikuar në çështje të lejuar ose të pëlqyer dhe e përdor mjetin e ndaluar ose me qëllim ose pa qëllim.

E para: Ai i cili kurorëzohet me qëllim që t'i lejohet gruaja burrit të parë i cili e ka shkurozuar ose që të kontraktin kontratë shitblerje me qëllim kamate.

E dyta: Ai i cili i ofendon idhujtarët drejtpërdrejtë.

Pas kësaj, kjo kategori është dy llojesh.

E para: Që dobia e interesit të jetë më e madhe se dëmi.

E dyta: Që dëmi të dominoj ndaj interesit. Në këtë lloj kemi katër nënloje:

a) Masa ligjore e cila përdoret që në vetvete padyshim shkakton dëmin si f.v. pirja e alkoolit shpie në dëmin e alkoolit, prostitucioni shpie në përzjerjen e farës së embrionit dhe prishjen e jetës bashkëshortore dhe është sulm i drejtpërdrejt ndaj nderit dhe shkaktimin e armiqësisë në mes njerëzve.

b) Masa e cila përdoret për të ndikuar në lejim, por që qëllimi është që nëpërmjet saj të arrihet te dëmi, si f.v., kurorëzimi me qëllim lejimi për burrin tre herë shkurozues ose shitblerja me qëllim realizimi të kamatës.

c) Çka vendoset e lejuar dhe që nuk ka për qëllim të arrihet deri te dëmi, por që në të shumtën e rasteve realizohet dëmi, ajo dominon në anën e realizimit të dëmit ndaj dobisë, shembull, ofendimi i zotave të idhujtarëve në prani të tyre.

d) Çka është vendosur për lejim por që shpie në dëmtim, por që ana e dobisë dominon ndaj anës së dëmit, si f.v., shikimi në të fejuarën dhe prezenca afër saj.

Si i ndan Shatibiu masat ligjore varësisht prej forcës së rezultatit?

Varësisht prej të keqes dhe dëmit i cili shkaktohet, Shatibiu masat ligjore i ndan në katër lloje:

1. **Ajo çka e sjellë të keqen kategorike**, si f.v., hapja e gropës pas dere në errësirë, ashtu që ai i cili e hapë atë derë domosdo të bie në atë gropë, e të ngjashme. Kjo ndalohet, kush e vepron llogaritet se ka bërë vepër penale dhe dënohet për vepër penale, ose për shkak të mungesës së të kuptuarit të drejtë të çështjeve ose për shkak të pikësynimit të shkaktimit të atij dëmi.

2. **Ajo çka sjell dëm, por rrallë herë**, si f.v., hapja e gropës në një vend që vështirë se mund të bie ndonjë njeri në të ose shitjen e ushqimit që në të shumtën e rasteve nuk e dëmton ndonjë njeri. Kjo mbetet në bazën e saj të lejimit sepse Ligjvënësi i ka formuluar ligjet që në të shumtën e rasteve të sjellin dobi dhe nuk llogaritet ajo se ato ligje ndonjëherë sjellin dëm, pasi që çështjet nuk janë absolut të dobishme dhe as të absolut të dëmshme dhe zakonisht nuk mund të gjendet ndonjë dobi që nuk e ka edhe ndonjë dëm. Shatibiu thotë: ‘Këtu nuk llogaritet qëllimi i personit se a e ka për qëllim sjelljen e dëmit apo largimin e dëmit, duke e ditur se ndonjëherë mund të ketë dëm prej atij veprimi, mungesë në parashikim dhe nuk e ka pasur për qëllim të ndodh dëmi. Kështu pra, vepra mbetet në bazën e saj ligjore.

3. **Ajo çka sjell dëm e në të shumtën e rasteve dhe jo rrallë herë dhe dominon ana e dëmtimit dhe e shkatërrimit**, si f.v., shitja e armëve personave në luftë, shitja e rrushit për fabrikën e alkoolit. Në të shumtën e rasteve ky gjykim i kësaj gjendjeje i bashkëngjitet diturisë së prerë për çështjet si në vijim:

a) Paragjykimi në ligjet praktike bën pjesë në gjykimin faktik. E shihet qartë se në këtë kemi këtë çështje.

b) Ligjvënësi ka tekstualizuar për masat ligjore të cilat do t’i përmendim më vonë. Ky lloj bën pjesë brenda kornizës së tekstit sepse koncepti i masave ligjore parandaluese është se mund të ndodhë shkatërrimi. Rezerva e ndodhisë së shkatërrimit obligon që të veprohet me atë që ndodh në të shumtën e rasteve.

c) Me lejimin këtij lloji do të thotë të ndihmohet mëkati, agresioni dhe e ndaluara.

4. **Ajo çka sjell dëm jo në të shumtën e rasteve, as rrallë herë, por në të shumtën absolute të rasteve**, si f.v., shitblerja me këste sepse kjo shpie në kamatë në të shumtën absolute të rasteve dhe jo në të shumtën e rasteve apo rrallë herë. Kjo çështje duhet të analizohet dhe të vështrohet ose të shikohet baza e lejimit të blerjes dhe të lejohet (shitblerja). Të këtij drejtimi janë shafijjtë dhe Ebu Hanifë, se te ta njohuria apo të paramenduarit se mund të ndodhë dëmi është i ndaluar, pasi që në këtë rast ekziston vetëm mundësia në mes të ndodhjes dhe mosndodhjes së dëmit dhe nuk ka argument i cili i jep përparësi njëres ndaj tjetrës dhe nuk mund të miratohet ndalesa përpos se me dituri apo paragjykim, po ashtu veprës nuk lejohet t'i bartet barra e dëmit të paqëllimshëm dhe nuk mund të përkufizohet se mund t'i largohet dëmit sepse nuk është në shumicën absolute të rasteve por shumë herë mund të ndodhë dëmi. Ose të shikohet baza se shumë herë mund të ndodhë dëmi dhe ndalohet. I këtij drejtimi është Maliku dhe Ahmedi, e kjo për shkak të tri rrethanave:

a) Në këtë shitblerje shikohet se shumë herë qëllimi është kamata, mirëpo qëllimi në vetvete nuk mund të saktësohet, ose mund të paragjykohet se mund të ndodhë dhe dëmi ndryshon prej rastit në rast. Dhe alternativa se shumë herë mund të ndodhë dëmi prej rastit në rast e bën që të jetë afër ndodhjes së saj dhe duhet pasur kujdes që mos të veprohet ai veprim sepse ndodhia e shumtë e dëmeve në alternativë e sjell në nivelin e çështjeve që mendohet se ndodhë në të shumtën e rasteve ose e bën që të jetë dituri e prerë në traditë sepse i bashkëngjitet rastit të paragjykimit se mund të ndodhë në të shumtën e rasteve dhe dëmit se mund të ndodhë shumë herë dhe dihet se “largimi i dëmit ka përparësi ndaj sjelljes së dobisë.”. E shumta e ndodhisë llogaritet në bazë të hadithit të nënës së djalit Zejd bin Erkem, të cilin hadith do ta tregoj në temën “Argumentimi i masave ligjore parandaluese”.

b) Në shitblerjet me këste ndeshen dy baza sepse në esencë shitblerja është e lejuar, mirëpo këtu e kemi bazën tjetër, sigurimi i njeriut që të mos dëmtohet prej tjetrit. I jepet përparësi bazës së dytë për shkak se shumë herë mund të ndodhë dëmi, për këtë arsye duhet të ndalohen këto lloje të shitblerjeve dhe nxirret nga baza e lejuar e veprimit (e cila ka qenë më parë) në bazën e dytë të ndalimit të veprimit si ligj parandalues i së keqes dhe dëmit.

c) Ekzistojnë tekste të shumta në ndalimin e çështjeve të cilat kanë qenë të lejuara sepse shumë herë ato çështje shkaktojnë dëme edhe pse nuk janë në të shumtën e rasteve si dëme apo që kategorikisht shkaktojnë dëme.

- Pejgamberi s.a.v.s. ka ndaluar të pihen lëngjet që rrjedhin nga lëngjet, për shkak se është e mundur që ato pije të bëhen alkool dhe nuk dihet se a janë alkool, e ndalesa është bërë që të mos lejohet keqpërdorimi.

- Pejgamberi s.a.v.s. ka ndaluar të vetmuarit me gruan e huaj dhe që femra të udhëtoj me njeri të huaj pos me atë që e ka kujdestar apo të afërm që e ka të ndaluar të martohet me të.

- Ka ndaluar ndërtimin e xhamive në varreza dhe faljen e namazit në varreza dhe të martuarit së bashku me gruan dhe hallën e saj apo me tezen e saj dhe ka thënë: **Nëse ju veproni kështu, i ndërpritni lidhjet farefisnore.**

- Ka ndaluar që të martohet gruaja në iddet për shkak se gruaja mund të gënjejë gjatë kohës së iddetit. Gruaja me iddet ndalohej që të parfumohet, të zbukurohet dhe çështjet tjera të cilat shpijnë në martesë.

- Ka ndaluar shitblerjen e papërcaktuar. Ka ndaluar që t'i jepet dhuratë borxhliut. Ka ndaluar që të trashëgojë vrasësi i trashëgimtarit.

- Ka ndaluar të agjërohet dita e fitr bajramit, e raste të tjera, si masa parandaluese.

Këto raste, pejgamberi s.a.v.s. i ka ndaluar nga frika se mund të ndodhë dëm i cili mund të rezultojë edhe pse nuk mund të gjykohej se ndodhin ose që sigurisht ndodhin. Shatibiu ka thënë: “Sheriati është i ndërtuar mbi bazën e moslejimit dhe të përkujdesjes se ndoshta veprimet shkaktojnë dëm.”

Argumentimi i masave parandaluese dhe mendimet e dijetarëve

Dy imamët Maliku dhe Ahmed, masat ligjore i llogarisin si bazë në usuli fikh.

Ibn Kajimi ka deklaruar se *masat parandaluese janë një e katërta e fesë.*

Shafijju dhe Ebu Hanife në disa raste kanë vepruar me të, ndërsa në disa raste tjera e kanë refuzuar.

Po ashtu edhe shiitët veprojnë me argumentin e masave parandaluese.

Ibn Hazmi, themelues i drejtimit dhahirijë, masat ligjore absolutisht nuk i pranon.

Argument se Shafiiju vepron me masat parandaluese është thënia e tij në librin “El-Um” dhe në gjykimin e parandalimit të përdorimit të ujit me qëllim të parandalimit të infektimit, e cila ndalesë është mëshirë prej Allahut dhe përmban dy kuptime:

E para: Ajo masë e cila përdoret për të lejuar atë çka e ka ndaluar Allahu, nuk lejohet, pastaj vazhdon e thotë: “Nëse kjo është kështu, atëherë kemi të bëjmë me atë se çka aprovohet si masa për të lejuar apo ndaluar i ngjanë kuptimit të hallallit dhe haramit.”

E dyta: Shafiiju deklaron se ndonjëherë nuk prehet kurbanin nëse proklamohet se nuk është obligim, mirëpo sa i përket çështjes së llojit të shitblerjes “AXHAL”, te ai ka argument tjetër i cili e kundërshton të jetë masë parandaluese dhe ai i jep prioritet argumentit tjetër dhe vepron me të dhe për shkak të atij argumenti vepron me të dhe nuk vepron me masat parandaluese, e ai argument është “**Nuk akuzohet për ndalesë ai të cilit nuk i dihet qëllimi i tij.**”.

Maliku dhe të tjerët veprojnë me rregullin se, akuzohet për shkak të paraqitjes së veprimit të talljes, kjo tregon se ai e ka për qëllim veprën e ndaluar.

Argumentet

Argumentet e pranuesve: Këtu do t’i përmendi argumentet e pranuesve të masave ligjore dhe do ta veçoj një temë të argumenteve të mospranuesve në adresimin “Ibn Hazmi dhe masat ligjore”.

Argumentet e deklaruesve të masave ligjore janë argumente nga **Kur’ani dhe suneti.**

1. **Sa i përket argumenteve prej Kur’anit** është thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا ۗ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ أَلِيمٌ

“O ju që keni besuar, mos thoni: Raina - po thoni: Undhurna, dhe respektoni! Mosbesimtarët kanë dënim të dhimbshëm.” (El Bekare : 104)

Pjesa **“RAINA”** është aktivi i fjalës **“RAUNË”** fjalë të cilën e përdorin Jehuditë për ta ofenduar pejgamberin s.a.v.s.

Pastaj thënia tjetër e Zotit të Lartmadhëruar:

وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ
حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۖ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ
بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

“Dhe pyeti ti (Muhamed) për fshatin, që ishte në breg të detit e ata e shkelën rendin e të shtunës (që e kishin të ndaluar gjuajtjen e peshqve), kur në të shtunën e tyre peshqit iu vinin sheshazi mbi ujë, e në ditën që nuk festonin nuk ju vinin. Ja, kështu i sprovuam ata, sepse ishin mëkatarë.” (El-Earaf : 163).

2. Argumentet prej sunetit

Thënia e pejgamberit s.a.v.s.: **“Lëre atë e cila të bën të dyshimtë për atë e cila nuk të bën të dyshimtë.”**

Thënia tjetër: **“Hallalli është i sqaruar, po ashtu edhe harami është i sqaruar, vetëm se në mes tyre ka gjëra të dyshimta.”**

“Besimtarët largohen nga gjërat e dyshimta.”

“Mëkat është ajo çka ta ngushton gjoksin tënd dhe nuk e pëlqen që të ta shpalosin njerëzit.”

“Pyete zemrën, nëse të sprovonjë sprovuesit.”

“Prej mëkateve më të mëdha është që të ofendoj njeriu nënën e vet. Është pyetur: O i dërguar i Allahut si mund ta ofendoj njeriu nënën e

tij. Është përgjigjur: - E ofendon babën e tjetrit e ai ia ofendon babën dhe e ofendon nënën e tjetrit e ai ia ofendon nënën.”

Ibn Tejmije argumentohet për masat parandaluese me argumente tekstuale (foljore) dhe praktike të sunetit, e ato janë:

1. **Hadithi** i lartpërmendur në lidhje me ndalimin e sharjes së njeriut prindërit e të tjerëve që të mos jetë shkak që t'i shahen prindërit e tij sepse sharja e tjetrit ndikon në sharjen ndaj tij.

2. Ligjvënësi ka ndaluar fejesën e gruas me iddet sepse kjo do të shpinte edhe deri te martesë me gruan në iddet.

3. Ka ndaluar peygamberi s.a.v.s. për shitblerjen dhe huazimin edhe pse nëse secila procedohet veç e veç është e vlefshme. Kjo nga shkak se mund të shkaktojë kamatën.

4. Peygamberi s.a.v.s. ka ndaluar që borxhdhënësi ta pranojë dhuratën nga borxhmarrësi, nga shkak se mund ta llogarisë në borxh.

5. Ligjvënësi ka ndaluar që vrasësi i trashëgimtarit të trashëgoj prej tij me qëllim që të mos jetë vrasja përshpejtim i trashëgimisë.

6. Sahabët janë pajtuar për ekzekutimin e shumë njerëzve për vrasjen e një njeriu edhe pse këtu qëndron pabarazia. Kjo, që të mos jetë një formë apo masë veprimi për krime dhe pastaj të mos ketë dënime.

7. Zoti i Lartmadhëruar ia ka ndaluar peygamberit s.a.v.s. që të lexoj haptazi në periudhën e Mekes, që të mos fyhet: Zbritësi i Kur'anit, Kur'ani dhe ai të cilit i është zbritur.

Pastaj Ibn Tejmije vazhdon komentimin dhe thotë: Tema për masat parandaluese është çështje e gjerë e cila nuk mund të përkufizohet dhe nuk i kemi përmendur dëshmitë e kësaj baze për të cilat janë pajtuar dijetarët dhe janë të tekstualizuara ose që është gurmuar në fillim të veprimeve që janë shpërndarë prej tyre sepse çështjet sekondare për të cilat janë pajtuar, disa prej atyre çështjeve argumentojnë këtë bazë ligjore dhe disa prej atyre nuk argumentojnë këtë bazë ligjore.

Përpos këtyre argumenteve ka argumente tjera të shumta të cilat Ibn Kajimi i ka përmendur, sa që i ka sjellë nëntëdhjetë e nëntë forma të cilat tregojnë për parandalimin ligjor dhe të ndaluarit e veprimeve që sjellin dëm.

Analiza e boshtit të mospajttimeve të dijetarëve për masat ligjore

Dijetarët janë pajtuar se absolutisht nuk lejohet bashkëveprimi për mëkat dhe armiqësi sepse ajo çka i shpie muslimanët në shkatërrim është e ndaluar, si f.v., hapja e gropave në vende publike ose helmimi i ushqimit të tyre.

Po ashtu janë pajtuar se nuk lejohet sharja e idhujtarëve sepse mund të jetë shkak që të shahet Allahu, sipas thënies së Zotit të Lartmadhëruar:

“Ju mos ua shani ata (zota) që u luten (idhujtarët), pos All-llahut, e (si hakmarrje) të fyejnë All-llahun nga armiqësia, duke mos ditur (për madhërinë e Tij). Kështu Ne i kemi zbukuruar çdo populli veprimin e vet, mandej e ardhmja e tyre është te Zoti i tyre, e Ai i shpërblen për atë që vepruan.” (El En’am : 108) e të ngjashme, prej çështjeve për të cilat janë pajtuar se ndalohen të bazohen në ta.

Janë pajtuar se rruga e cila shpie në të mirë dhe në të keqe dhe në veprimin e tij ka dobi për njerëzit, nuk është e ndaluar, si f.v., mbjellja e rrushit, sepse rrushi shpie në prodhimin e alkoolit, mirëpo prej fillimit ajo mbjellje nuk e ka pasur atë qëllim, por dobia prej mbjelljes së tij është më e madhe se sa dëmi prej saj. Në këto raste merret për bazë e shumta.

Shembull tjetër kemi, fqinjësia me shtëpitë prej të cilave krijohet frika e rënies në imoralitet (prostitucion).

Bosht i mospajtimit është lloji i katërt të cilin e përmend Shatibiu, e ato janë veprimet që nga aspekti i jashtëm janë të lejuara, por kur akuzohen vërehet se me to arrihet çështja e ndaluar.

Po ashtu edhe lloji i dytë të cilin e përmend Ibn Kajimi. Divergjenca përkufizohet posaçërisht në shitblerjen e quajtur “AXHAL” ose shitblerja “INIJN”. Shembull: Kur shitësi e shet artikullin për dhjetë dërrhem deri në një afat të caktuar, për ta blerë atë për pesë dërrhem me pagesë të menjëhershme.

Thuhet se llojet e këtyre shitblerjeve mund të arrijnë deri në një mijë raste dhe ato lloje të shitblerjeve mund t'i ilustrojmë me shembuj.

Çdo çështje e lejuar e cila shpie te dëmi si f.v., kur është e domosdoshme të shikohet një grua e huaj ose të bisedohet me të, pasi që kjo mund të jetë shkak për prostitucion.

Në shikim më të thellë pika e kundërshtimeve nuk është në këto shitblerje, që kuptohet se prej tyre qëllimi është arritja deri te kamata dhe kjo nuk lejohet asnjëherë por kundërshtimi është në rastet kur nuk vërehen arsyet të cilat tregojnë se qëllimi është te arritja e çështjes së ndaluar.

Malikijtë dhe hanbelijtë, këto shitblerje i shpallin të pavlefshme sepse vet kontrata tregon argumentim se qëllimi është te kamata sepse pikësynimi me lidhjen e këtyre kontratave është shitblerja e artikullit me pesë derhem në dorë ndërsa në dhjetë derhem deri në një afat të caktuar. Këmbimi i artikujve në këtë formë do të ishte shaka dhe nuk do të kishte kurrfarë kuptimi.

Sa i përket Ebu Hanifës, ai edhe pse nuk thotë se është dispozitë e masës preventive, ai këto shitblerje i shpallë të pavlefshme, në bazë të një baze tjetër ligjore, e ajo është se, nëse paraja apo pagesa nuk është bërë, nuk është fuqizuar shitblerja e parë, ndërsa kontrata e dytë duhet të ndërtohet mbi të, që do të thotë se shitësi i parë nuk mund ta blejë sendin të cilin nuk e posedon, kështu që shitblerja e dytë mbetet kontratë e pezulluar dhe çështja interpretohet se është shitblerje e sendit të pesë derhemëve e që nëse afatizohet shitet për dhjetë derhemë dhe quhet kamatë dyfishuese, për kamatë shtesë së bashku, kështu edhe kontrata e dytë shpallet e pavlefshme sepse e ka kuptimin e të vepruarit me kamatë.

Sa i përket shafijëve, për në këtë botë, këto lloje të shitblerjeve janë të vlefshme, ndërsa ana e qëllimit të brendshëm të mëkatit dhe e dënimit mbetet për botën tjetër, që do të thotë se kontrata është haram sepse është e ndaluar, mirëpo ndalesa nuk e shpallë të pavlefshme çdo shitblerje e cila shpie në shkaktim të dëmit, po ashtu edhe të çdo veprimi i cili shpie në mëkat. Të dy kontratat janë të vlefshme përderisa të paraqitet argument se qëllimi i tyre është kamata e ndaluar.

Në analizën e këtij mospajtimi më ka ndihmuar ajo çka është transmetuar nga dy dijetarë të drejtimit Malikij, Kurtubijut dhe Karafijut:

Kurtubiju deklaron: “Ligjin parandalues e përkrahin malikijtë dhe shokët e tyre, mirëpo shumica e njerëzve e kanë kundërshtuar esencën e saj, mirëpo në shumicën e rasteve sekondare në praktikë kanë vepruar, më pastaj është vërtetuar boshti i mospajtimit, dhe vazhdon e thotë: Dihet se çdo gjë e cila shpie te e ndaluara

- ose shpie në ndalesën në formë kategorike
- ose nuk shpie në ndalesën në formë kategorike

Sa i përket të parës (që shpie në ndalesën kategorike), nuk është prej kësaj çështjeje (masës ligjore) por është prej çështjes së përfundimit të saj i cili është harami kështu që patjetër duhet larguar prej saj. Kjo çështje është haram nga rregulli i haramit (jo nga masa ligjore).

Ajo çka plotësohet vetëm se me veprën obliguese, ajo vepër është obliguese. Ajo çka është e patjetërsueshme (që të shpie në mënyrë kategorike):

- Ose është vepër që shpie në ndalesë në të shumtën e rasteve;
- Ose që mund të ketë dobi;
- Ose që dëmi dhe dobia janë të një niveli (të barabarta).

Kjo është ajo që te ne quhet **masë ligjore**.

Sa i përket kësaj, patjetër se duhet të qëndrohet larg.

Sa i përket të dytës (nuk shpie në ndalesën në formë kategorike) dhe të tretës, shokët e tij kanë dhënë mendime të ndryshme, disa prej tyre e shohin varësisht prej situatës, ndoshta e quajnë: akuzim jo i plotë dhe prej veprimeve të dobëta që shpijnë në ndalesë.

Karafiju deklaron: Maliku nuk është i vetëm në këtë çështje, por secili e thotë kështu. Nuk është specifike e Malikut vetëm pse ata kanë shtuar diçka në të, dhe vazhdon e thotë:

- Ka prej gjërave që parandalohen, e ato janë të cilat janë prej ixhmailt, si f.v., hapja e gropave në rrugë ku kalojnë muslimanët, helmimi i ushqimit të tyre, sharja e idhujve para atij të cilit dihet se pastaj do ta shajë Allahun.

- Ka prej gjërave të cilat anulohen prej ixhmailt si masa parandaluese. Këtu bëjnë pjesë: mbjellja e rrushit, kjo veprimtari nuk ndalohet edhe pse ekziston frika se mund të prodhohet alkool, dhe edhe pse është veprimtari edhe për haram.

- Ka prej gjërave për të cilat kanë dhënë mendime të ndryshme, si f.v., aktet e shitblerjes së llojit “AXHAL” ne nuk themi se nuk është veprim i cili shpie në dëm dhe i kemi kundërshtuar të tjerët për bazën e çështjes. Për parandalimet ligjore ne jemi deklaruar më shumë se sa të tjerët sepse parandalimet janë posaçërisht mendimet tona. Ai (vazhdon) thotë: Me këtë e dimë pavlefshmërinë e argumentimit të shokëve tonë për shafijetë në këtë çështje, me thënien e Zotit të Lartmadhëruar:

“Ju mos ua shani ata (zota) që u luten (idhujtarët), pos All-llahut, e (si hakmarrje) të fyejnë All-llahun nga armiqësia, duke mos ditur (për

madhërinë e Tij). Kështu Ne i kemi zbukuruar çdo populli veprimin e vet, mandej e ardhmja e tyre është te Zoti i tyre, e Ai i shpërblen për atë që vepruan.” (El En’am : 108)

dhe thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ

“Ju tanimë e keni të njohur çështjen e atyre nga mesi juaj që nuk respektojnë (urdhrit) në të shtunën, e Ne u thamë: Shndërrohuni në majmunë të përbuzur!” (El Bekare : 65)

I ka mallkuar nga shkak se ata kanë shfrytëzuar masë të palejueshme për të peshkuar në ditën e diell pasi që rrjetat i kanë lëshuar ditën e xhuma.

Pastaj kemi thënien e pejgamberit s.a.v.s.: “Nuk lejohet dëshmia e armikut.” nga shkak se mund të dëshmojë rrejshëm.

Po ashtu e ka ndaluar dëshminë e prindërve për fëmijët e tyre dhe thotë: Ne kemi thënë se këto argumente nuk janë të vlefshme për boshtin e debatit sepse këto tregojnë se merret parasysh ligjërisht si masë parandaluese në aspekt global dhe për këtë çështje janë pajtuar dijetarët, por divergjencia qëndron në masat e veçanta parandaluese siç janë shitblerjet “AXHAL” dhe të ngjashme, kështu që nevojitet t’i përmendi argumentet e veçanta të boshtit të mospajtimit.

Argumentimi i ndalimit të shitblerjeve me kamatë

Shitblerjet me kamatë apo shitblerjet “AXHAL”, të cilat i kam treguar më herët quhen edhe shitblerje të llojit “INIJN” sepse është në mes të veprimtarisë së kamatës INIJN, si f.v., kur një person e shet një artikull me para të gatshme, e pastaj e blenë nga blerësi po të njëjtin artikull por për ta paguar me një afat të caktuar me çmim më të lirë. Diferenca në mes të çmimit të shitjes dhe çmimit të blerjes të jetë kamatë. Ata janë argumentuar për ndalimin e këtyre shitblerjeve nga masa parandaluese për kamatë, me hadithin e transmetuar nga dijetarët me senedin e plotë, se është transmetuar nga pejgamberi s.a.v.s. se ka thënë: “Kur të mbështeten njerëzit në dërrhem dhe në dinarë dhe në shitblerjen e llojit të tregtisë “INIJN” dhe pasojnë bishtin e lopës dhe e lënë xhihadin në rrugë të Allahut, Zoti do

t'u zbresë atyre sprova sa që nuk mund të shpëtojnë prej atyre sprovave deri sa të kthehen në fenë e tyre.”

Malikijët i shtojnë edhe dy argumente e ato janë:

1. Këto shitblerje edhe pse nga këndvështrimi i jashtëm janë shitblerje, vetëm se, nëse njerëzit veprojnë me të madhe, qëllimi i tyre është të arrijnë te çështja e ndaluar por në fshehtësi, si shitblerja e llojit “SELEF” dhe shfrytëzimi i “SELEF-IT” është ndaluar, pasi është analoguar me parandalimin e së keqes për të cilat janë pajtuar se duhet ndaluar, ngase pika e përbashkët e secilës prej tyre është qëllimi për të arritur te e dëmshnja, e aty arrihet me kontraktimin e tyre dhe me atë mënyrë.

2. Me hadithin të cilin e ka regjistruar Maliku në librin e tij “Muveta’ë”:

“Nëna e djalit Zejd bin Erkam, i ka thënë Aishes r.a.: - Oj nëna e besimtarëve, unë jam shitur prej Zejd bin Erkamit me çmimin prej tetëqind dërhemëve me para të gatshme, pastaj jam blerë prej tij me çmim prej gjashtëqind dërhemëve.

Aishja r.a. i thotë – Mjerë për të çka ka shitur dhe mjerë për të çka ka blerë. Lajmëroje Zejd bin Erkamin se ai e ka humbur vlerën e xhihadit të tij me pejgamberin s.a.v.s. deri sa të pendohet.

Ai i thotë: - Çka mendon sikur ta merrja profitin e asaj tregtie.

Aishja i përgjigjet duke ia lexuar ajetin kur’anor:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا ۗ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ۗ فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانْتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ۗ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Ata që e hanë kamatën nuk ngrehen ndryshe pos siç ngrehet i çmenduri nga të prekurit e djallit. (Bëjnë) kështu ngase thanë: “Shitblerja nuk është pos kamatë!” e All-llahu ka lejuar shitblerjen, ndërsa ka ndaluar kamatën. Atij që i ka ardhur këshillë (udhëzim) prej Zotit të tij dhe është ndaluar (prej kamatës) i ka takuar e kaluar dhe çështja e saj mbetet te All-llahu, e kush e përsërit (pas ndalimit), ata janë banues të zjarrit, ku do të mbesin përgjithmonë.” (El Bekare : 275)

Kjo formë e shitblerjes është formë për të cilën ka divergjenca:

Karafiu thotë: Kjo me të vërtetë është çështje shumë serioze dhe Aishja r.a. nuk thotë tjetër përpos largimit nga kjo shitblerje dhe largimi nga kjo është obligim.

Autori i librit “Mukadimat” Ibn Rushdi thotë: Kjo shitblerje e nënës së djalit të Zejd bin Erkamit dhe zotërisë së saj ka qenë para lirimit (nga robëria). Dhe thënia e Aishes r.a. nuk bën pjesë në ndalimin e kamatës në mes të zotëriut dhe robit me thënien për ndalimin e këtij preteksti. Ndoshta Zejdi nuk ka menduar për ndalimin e kamatës e cila bëhet në mes të zotëriut dhe robit të tij.

Argumentet e shafijje

Zerkashiu dhe disa dijetarë shafijje, i janë përgjigjur argumentit të malikijve, me atë se Aishja r.a. e ka thënë këtë në bazë të ixhtihadit të saj, ndërsa është aprovuar me ixhmaë se ixhtihadi i njërit prej sahabëve nuk është argument për sahabiun tjetër, përpos kësaj, thënia e saj bie ndesh me veprimin e Zejd bin Erkamit, pastaj ajo nuk e ka pranuar këtë shitblerje për shkak të prishjes së shitblerjes sepse nuk është përcaktuar shitblerja për arsye se:

- **shitblerja e parë** është e pavlefshme se nuk është përcaktuar afati sepse momenti i dorëzimit ka qenë i panjohur.

- **shitblerja e dytë** është bërë mbi shitblerjen e parë, për këtë arsye është e pavlefshme.

Pastaj duke i bazuar pretendimet e tyre, shafijjtë prej argumenteve të malikijve kalojnë në argumente tjera dhe thonë: Siç u përmend, nëse sahabët kundërshtohen në mes vete atëherë ne e kemi argumentin e kijasit dhe argumentin me tri çështje:

E para: Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَحَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا ۗ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ

الرَّبَّاءُ ۖ فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانْتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ۗ
 وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Ata që e hanë kamatën nuk ngrehen ndryshe pos siç ngrehet i çmenduri nga të prekurit e djallit. (Bëjnë) kështu ngase thanë: “Shitblerja nuk është pos kamatë!” e All-llahu ka lejuar shitblerjen, ndërsa ka ndaluar kamatën. Atij që i ka ardhur këshillë (udhëzim) prej Zotit të tij dhe është ndaluar (prej kamatës) i ka takuar e kaluara dhe çështja e saj mbetet te All-llahu, e kush e përsërit (pas ndalimit), ata janë banues të zjarrit, ku do të mbesin përgjithmonë.” (El Bekare : 275)

Karafiu u përgjigjet atyre me atë se ky tekst është i përgjithshëm, përderisa hadithi është specifik. **Ligji Specifik ka përparësi ndaj ligjit të përgjithshëm** ashtu siç dihet në shkencën e usulit.

E dyta: Është vërtetuar në sunet se: “I dërguari i Allahut s.a.v.s. ka ardhur me hurmën e llojit “xhenijb” dhe ka thënë: - A janë të gjitha hurmat e Hajberit kështu?

I janë përgjigjur: - Ne e bëjmë shitblerjen një saae me dy saa prej hurmave tjera.

Muhamedi s.a.v.s. u thotë: - Mos veproni ashtu, por shitni hurmat tjera me dërrhem dhe pastaj me dërrhem blini hurmat e llojit xhenijb.”

Kjo shitblerje është një saa me dy saa por vetëm se në ndërmjetësimin e tyre ka ndërhyrë akti i dërrhemëve dhe është lejuar.

Karafiu pastaj thotë: Malikijtë e ndalojnë aktin e dytë të shitblerjes nga shitësi i parë, mirëpo kjo nuk është bërë e njohur me hadith edhe pse shitblerja me tëholla kur bëhet këmbimi atëherë humb shansi për t’u akuzuar, por ndalesa është se akuzimi bëhet më i fuqishëm.

E treta: Akti i cili shpie në zhvlerësim nuk është i pavlefshëm nëse i plotëson kushtet themelore të saj, si f.v., shitja e shpatës atij i cili i bllokoi rrugët, rrushin për prodhuesin e alkoolit, edhe pse shkatërrimi në bllokimin e rrugës është më serioze se shpata e cila sjell dobi, pasi që me të shuhet jetët e njerëzve dhe humbet pasuria.

Karafiu thotë se boshti i kësaj teme është në rastin kur nuk ka qëllime të këqija të cilat shpijnë deri te ajo kontratë, përndryshe pengohet sikurse në

aktet kur ka divergjenca. Ka dallim në mes të këtyre shitblerjeve dhe shitjes së shpatës (armëve) kriminelëve e të ngjashme sepse shitja për kriminelët nuk shpie në ndërprerjen e rrugës dhe në veprimtarinë e alkoolit sepse dëmi nuk është i varur vetëm prej blerjes ashtu që ajo të ndikoj në akt si te format e mospajtimeve.

Sa i përket temës për të cilën nuk janë pajtuar, unë mendoj se: Është e lejuar ajo e cila merret si pretekst për dëmtim sepse duhet të mbyllet shtegu para mashtruesve, shkatërruesve, të cilët angazhohen t'i shkëpusin lidhjet e sheriatit dhe dispozitat e saj. Sheriati ka ardhur për të realizuar interesat dhe për të ndaluar dëmet. Në të vërtetë shikohet në pretendimet dhe qëllimet e çështjeve. Nëse ato objektiva janë të dëmshme, ndalohen prej shkaqeve që i realizojnë ato objektiva, mbyllen mjetet dhe rrugët me të cilat arrihet deri te ato objektiva edhe nëse ato mjete në vetvete janë të lejuara.

Të këtij drejtimi janë malikijët dhe hanbelijët, pastaj afër tyre në këtë çështje janë hanefijët sepse janë më produktiv dhe në të vepruar janë më kategorik dhe ndalimi i masave të dëmshme (jo ligjore) janë shkak për t'i akuzuar – pra kjo do të thotë: Gjykohen për shkak se në mendje kanë pasur për qëllim të arrijnë te e ndaluara.

Imam Shafiiu këto shitblerje nuk i ndalon, për shkak të dy parimeve. Gjithmonë duhet gjykuar për të jashtmen, akti nuk zhvlerësohet vetëm se i bashkëngjitet dhe nuk zhvlerësohet me diçka e cila e përshpejton ose e vonon, as me ndjenjë iluzionare, as për shkak të ndodhisë së shumicës së rasteve.

Për rastet tjera, përpos shitblerjeve kamatare, dijetarët janë pajtuar se duhet vepruar me bazën parandaluese edhe pse disa prej tyre nuk e cilësojnë me këtë emërtim, por ata nuk pajtohen për nivelin e dëmit dhe mënyrës sqaruese deri te arritja e dispozitës.

Më së shumti që veprojnë me këtë janë dy imamët: Maliku dhe Ahmedi, pason Ebu Hanife, ndërsa më së paku vepron imam Shafiiu r.a. Ai pajtohet me atë çka është transmetuar prej Shafiut për ndalimin e mishit të kalit, mirëpo këto dy imamë nuk e konsiderojnë si bazë e pavarur ligjore por e llogarisin brenda bazave ligjore të konfirmuara prej tyre siç janë: Kijasi, istis'hani i fshehtë i cili nuk është larg mendimit të Shafiut, përpos traditës e cila bëhet traditë në mesin e njerëzve.

Nuk duhet të hiperbolizohet me të cilësuarit të veprimeve me masat ligjore sepse ai i cili zhytet thellë në të ndonjëherë mund të ndaloj çështjen e lejuar ose që është e pëlqyeshme ose që është obliguese, e kjo nga frika se

mos po bien në veprim të padrejtë, si f.v., kur disa nuk pranojnë të marrin përgjegjësinë e përkujdesjes së jetimëve dhe menaxhimin e pasurisë së tyre ose përgjegjësinë për mbikëqyrje të vakëfeve nga frika se mos akuzohen prej njerëzve ose nga frika se mos bëjnë padrejtësi sepse është vërejtur se disa njerëz privohen nga shumë çështje nga frika se mos po veprojnë haram.

Gjeneza e mospajtimit në mes të dijetarëve

Divergjenca në masat ligjore, ashtu siç kanë ndodhur në një rreth të ngushtë siç janë: rasti i shitblerjes “AXHAL” dhe në rastet kur nuk mund të zbulohet qëllimi i kontraktuesve dhe që nuk tregohet për qëllim të veprimit me kamat në të, argumentet e përsëritjes së saj e të ngjashme. Karafiu thotë: Kush e shet një artikull me çmim të dhjetë derhemëve për një muaj, pastaj e blenë për pesë derhem para një muaji, Maliku (me të Ahmedi) thotë: ai i ka nxjerrë prej dore pesë derhem, pastaj i ka marrë dhjetë derhem deri në fund të muajit. Kjo është mënyrë e SELEF-IT: pesë për dhjetë, deri në afat të caktuar duke e paraqitur si formë e shitblerjes, për këtë Shafiu shikon në formën e shitblerjes dhe shikohet çështja në anën e jashtme kur sipas saj lejohet dhe për këto lloje të shitblerjeve thuhet se arrijnë në njëmijë raste (çështje për të cilat Maliku veçohet dhe së bashku me të Ahmedi) ndërsa e kundërshton Shafiu. Çka ndikon në mospajtimin e tyre?

Shkakun e mospajtimit të tyre duhet shikuar në çështjen shumë të rëndësishme të shariatit islam e ajo çështje është: **“Shprehjet dhe qëllimet në kontrata.”** Në këtë çështje fikhu islam është orientuar në dy drejtime.

Drejtimi i parë: Drejtimi shafijë, i afërt me të medhhebi hanefijë: Në kontrata merren për bazë shprehjet dhe jo nijetet dhe qëllimet sepse nijeti dhe qëllimi i cili nuk është i lejuar ligjërisht është i fshehtë dhe kjo çështje i lihet vetëm Allahut, do të dënohet për atë qëllim, për këtë arsye kanë deklaruar se: **“Në urdhrat e Allahut merret parasysh kuptimi, ndërsa në çështjet e njerëzve emërtimi dhe shprehja.”** Që do të thotë se në ato çështje të cilat në kontratë nuk tregohet qartë nijeti apo faktet të cilat e tregojnë nijetin, veprohet me rregullin **“Merren për bazë kuptimet e jo konstruktive dhe shprehjet.”** Dhe kështu, te shafijët çdo kontrate i shikohet konstruktive dhe faktet rreth konstruktive të fjalës që të dispozitohet. Shpallet e pavlefshme nga konstruktive i saj dhe llogaritet e vlefshme po ashtu prej konstruktive të saj dhe nuk mund ta zhvlerësojnë çështjet jashtë saj edhe nëse

ka nijete dhe shenja të qëllimit jashtë formulimit të kontratës ose edhe pse ka pikësynime dhe nijete të cilat vërtetohen prej kontraktuesve.

Drejtimi i dytë: Drejtimi hanbelijë, i cili është më rigoroz në vështrimin e nijetit dhe qëllimit dhe nuk e shikon tekstin e kontratës (fjalën në tekst). Medhhebi i tij merr formën përfundimtare nga kuptimi i thënies së Ibni Kajimit, të cilën do ta sqarojmë si në vijim:

a. Nëse teksti përputhet me qëllimin dhe në bazë të saj rezultojnë aktet juridike (sheriative).

b. Nëse qëllimi është i kundërt me atë që e tregojnë shprehjet në kontratë, atëherë i merret nijeti vetëm fetarisht, pra për në botën tjetër, pra përgjegjësinë para Allahut, vetëm se dispozita merret në bazë të shprehjeve (jo në bazë të qëllimit).

c. Nëse zbulohet ndonjë dëshmi e qëllimit dhe e cila nuk është në kundërshtim me shariat, kontrata është e vlefshme, po të jetë ndryshe kontrata zhvlerësohet dhe nuk rezulton asgjë.

Drejtimi i parë: Shqyrtimi i dispozitës ku shihet qartazi dhe shihen qartazi rezultatet pasi që të realizohet (kontrata), pa i shikuar qëllimet dhe apetitet. Imam Shafijju vepron me argumentin e masës parandaluese, gjithashtu ai e ka zgjeruar që të shikohen në përgjithësi në aspektin material në të gjitha anët e shariatit dhe këtë rregull e praktikon në kontrata dhe në raportet ndërnjerëzore.

Këtë formë të shqyrtimit – e kanë kundërshtuar dy imamët Maliku dhe Ahmedi për të dispozituar si masë parandaluese, këta dy i shqyrtojnë vetëm apetitet dhe qëllimet dhe gjithashtu shqyrtojnë çka ndikon deri aty. Kush lidh kontratë dhe ka për qëllim të veprojë ndonjë haram dhe aktin e keqpërdor, atëherë edhe fitimi (prej asaj kontrate) edhe rrugët që shpijnë te realizimi, e bëjnë që kontrata të jetë haram (e ndaluar) dhe bën mëkat te Allahu dhe akti shpallet i pavlefshëm sepse është kontratë kamate. Ndalesa bëhet për të penguar qëllimin e keq.

Unë e shoh të patjetërsueshme që ta pranoj (zgjedh) drejtimin e Malikut dhe Ahmedit r.a. sepse përkon me rregullin “Veprat shpërblehen sipas qëllimit.” dhe hadithi “**Pa dyshim se veprat shpërblehen sipas qëllimit dhe nuk ka dyshim se çdo njeri shpërblehet për atë që e ka pasur për qëllim.**” Në pjesën e parë Muhamedi s.a.v.s. ka sqaruar se vepra realizohet

vetëm me nijet, ndërsa në pjesën e dytë të hadithit ka sqaruar se vepruesi nuk ka asgjë tjetër prej veprës së tij, pos atë që e ka pasur për qëllim. Kjo përfshinë të gjitha veprat si në adhurime, veprimtaritë ndërnjerëzore, përbetime, betime dhe në të gjitha kontratat dhe manifestimet e veprave të njeriut. Ky është argument se kush e ka për qëllim që me shitblerje të lidhë kontratë kamatare, ajo formë e shitblerjes nuk mund ta mbrojë nga ndalesa e haramit.

Përpos kësaj, ky orientim është më afër devotshmërisë dhe më afër objektivave të shariatit i cili ka ardhur ta organizoj jetën e njerëzve mbi bazat e shëndosha dhe të dobishme dhe shoqëria të jetojë sa më mirë dhe të krijoj sistem të shëndoshë shoqërore ekonomike dhe politike.

Triumfi i Ibni Kajimit me parimin e realizuesit apo “qëllimin e aktit”

Siç treguam, Ibn Kajimi ka folur gjerë e gjatë në sjelljen e argumenteve të shumta për të konfirmuar parimin e **“ndalimit të veprimeve që shpijnë te e paligjshmja.”** Ai e shpjegon: Personi i cili formulon tekstin e kontratës, nëse e ka atë qëllim, atëherë rezultojnë dispozitat për të drejtat dhe përgjegjësitë e tij. Nëse nuk e ka atë qëllim:

- ose ka për qëllim të kundërtën e tekstit;
- ose nuk e ka pasur atë qëllim,
- ose qëllim tjetër të kuptimit të saj.

Nëse nuk e ka pasur qëllim atë që e thotë do të thotë se ai është tallur.

Nëse ka pasur qëllim tjetër, atëherë:

- ose ka pasur qëllim që lejohet,
- ose që nuk lejohet,

Nëse ka pasur për qëllim atë çka e lejon qëllimin e tij dhe nuk e tregon dispozita e aktit atë që është në formulim të tekstit, dispozitat e atyre formulimeve të aktit nuk rezultojnë asgjë në mes tij dhe Allahut të Lartmadhëruar, përderisa sa i përket kësaj bote, nëse dyshohet me ndonjë fakt se e ka atë qëllim po ashtu nuk mban përgjegjësi sepse kontesti edhe faktet tregojnë për sinqeritetin e tij dhe nëse fjalës së tij nuk i bashkëngjitet

ndonjë fakt dhe kësaj vetëm i paragjykoen paragjykime, nuk i pranohen ato gjykime.

Nëse ka pasur qëllim diçka që nuk lejohet si f.v., fjala e personit “u martova, e lidha kontratën e martesës”, por për t’u martuar (për ta shkukurëzuar) apo që pastaj t’i lejohet treshkukurëzuesit të saj të mëhershëm ose blenë e shet me qëllim kamate, e të ngjashme, dhe kjo nuk e realizon qëllimin të cilin ka dashur ta realizoj dhe fjalën e jashtme dhe veprimin e jashtëm e bën mjet për ta realizuar atë, atëherë realizimi i qëllimit është zbatim i haramit dhe ikje nga obligueshmëria dhe mbështetje e mëkatit ndaj Allahut dhe kundër fesë dhe shariatit të tij. Kështu, mbështetja në të është mbështetje në mëkat dhe armiçësi.

Nuk ka dallim në mes të mëkatimit dhe shprehjes haptazi të saj dhe në mes të mbështetjes së saj nëpërmjet rrugës të cilën e trason për të arritur te tjetri i cili pastaj e merr si metodë për te harami, si f.v., ai i cili lidhë kontratë shitblerje që ajo kontratë të jetë rrugë për te kamata. Kështu pra, qëllimi është i njëjtë.

Nuk ka dallim në mes të rrugëve të cilat shpijnë deri te dispozita me ndryshimin e dispozitës së atij veprimi dhe ndalohet prej rrugës së saj dhe po e njëjta lejohet nga një rrugë tjetër.

Rrugët janë mjete dhe me to pikësynohet për çështje tjera dhe çdo dallim në mes të arritjes te harami nëpërmjet mashtrimit, lajkatimit dhe tradhtisë, dhe arritjes deri aty nëpërmjet rrugëve të hapëta të cilat janë në përputhshmëri të cilat mbahen sekrete nga publiku.

Qëllimi i shprehjes i cili është orientim i këtyre rrugëve, ndonjëherë përfundimin e kanë më të mirë dhe rreziku i saj është më i vogël nga shumë aspekte se sa të trasonte rrugën e tradhtisë dhe lajkatimit të njerëzve i cili është mëkat sepse në zemrat e tyre krijohet përshtypja e cila është më e keqe se sa të veprohet në mënyrë të drejtpërdrejt.

Pastaj, në një vend tjetër Ibni Kajimi sqaron se kur i jepet fjalës kuptimi i jashtëm dhe thotë: Dispozitat e shariatit shikohen nga ana e tyre e jashtme, në atë që dihet prej njerëzve kuptimi i fjalës nga qëllimi i folësit ose që nuk e shpalos qëllimin i cili është në kundërshtim me fjalën e tij. Përderisa nijetet dhe qëllimet llogariten në atë çka e thotë haptazi e cila është ndryshe nga teksti dhe shprehja.

Fjalimin e tij të gjatë Ibn Kajimi e përfundon me rregullin e shariatit: **Në shariat merret për bazë qëllimi dhe nijeti dhe jo vetëm shprehja** sepse

formulimi i akteve tregon çka ka në zemër prej kuptimit të cilin e ka dashur Ligjvënësi.

Ibn Hazmi dhe masat parandaluese

Ibn Hazmi e mohon bazën e masave parandaluese sepse është temë prej temave të ixhtihadit me logjikë. Ai është kundër çdo vendimi në bazë të paramendimit. Në faqet e para të volumit të gjashtë të librit të tij “**El ihkam**” **Ibn Hazmi** i ka kushtuar vëmendje të veçantë kësaj teme duke replikuar me ata të cilët pranojnë masat parandaluese si ligj rezervë. Në mes tjerash ai thotë: Disa shkojnë në drejtim të ndalimit të çështjeve prej rrugëve rezervë nga frika se mos po bien në haram klasik, ata janë argumentuar me hadithin e Nuëman bin Beshirit i cili ka thënë: Kam dëgjuar Muhamedin a.s. duke thënë: **“Hallalli është i sqaruar, harami është sqaruar, dhe në mes tyre ka gjëra të dyshimta, të cilat nuk i dinë shumica e njerëzve. Kush largohet nga gjërat e dyshimta, ai e ka siguruar fenë dhe nderin e tij dhe kush vepron të dyshimtat ai ka vepruar çështje të haramit, sikurse njeriu i cili qëndron buzë greminës dhe në çdo çast mendon se do të bie në të, dhe çdo pronë e ka kufirin ndërsa kufijtë e Allahut janë ndalesat e tij.”** (Mutefikun alejhi në mes të Buhariut dhe Muslimit)

Nga kjo kuptohet se Ibni Hazmi e ka përkufizuar çështjen e masave parandaluese në të larguarit prej çështjeve të dyshimta si rezervë, mirëpo ata të cilët e pranojnë e parashohin të përfshihen tri çështje:

E para: Largimi nga vendet e dyshimta. Ky është minimumi dhe kërkesa e saj nuk është në fuqinë e kërkesave tjera.

E dyta: Largimi nga çdo gjë që shpie në haram, si shitja e armëve në kohë ngatërresash.

Këto dy çështje bëjnë pjesë nën konceptin *masat parandaluese*.

E treta: Masa lehtësuese, e cila në mënyrë absolute shpie te realizimi i qëllimit si f.v., angazhimi për namaz, angazhimi për furnizim për të shpenzuar për familjen.

Te Ibn Hazmi hadithi nuk është për ligjin obligativ sepse nuk ka ndalesë përpos me argument të prerë, mirëpo është vetëm për nxitje devotshmërie dhe siguri për fenë dhe veten, që të mos shkaktohen të ndaluarat dhe kjo nuk

është obligimi. Devotshmëria shpie edhe në të ndaluarit nga disa çështje të lejuara, për ta mbrojtur veten nga dëshirat e tepërta të epshit.

Në këtë pikë Ibn Hazmi takohet me imam Shafijun sepse vendimet për ndalesa dhe lejime merren në bazë të presupozimeve. Kush i ndalon masat shfrytëzuese ai ka ndaluar me paragjykim e Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

“Shumica e tyre nuk kërkojnë tjetër pos supozim, e supozimi nuk është asgjë ndaj të vërtetës. All-llahu di shumë mirë për atë që punojnë.”
(Junus : 36)

E vërteta është se Ibn Hazmi nuk i pranon masat shfrytëzuese, duke shkuar me parimin e tij, e ai parim është **“të vepruarit vetëm me kuptimin e jashtëm të fjalës, duke mos shikuar në tekstin i cili pikësynohet prej saj”**, e ai është fanatik në këtë parim dhe kjo ka ndikuar që të mohoj atë për të cilën janë pajtuar dijetarët, për llogaritjen apo mosllogaritjen e tij, siç shihet qartë në lejinin e dëshmisë së prindërve, fëmijëve, bashkëshortëve dhe shokëve për njëri-tjetrin përderisa të jenë të drejtë sepse akuzimi për këto dëshmi është paragjykim ndërsa drejtësia e tyre është e vërtetuar.

Replikimi i mendimeve të Ibni Hazmit

Në mendimet e Ibni Hazmit ka të meta sepse masat e paligjshme i ka përkufizuar në ato çështje të cilat i kemi përmendur e ajo është **“nëse diçka është e dyshimtë nuk është haram”**.

Në lidhje me këtë ka deklaruar atë që e përfshinë hadithi i Nuëman bin Beshirit: **“Hallalli është i sqaruar, harami është i sqaruar dhe në mes tyre ekzistojnë çështje të dyshimta...”** nuk është dispozitë ligjore obligative sepse nuk ndalohet diçka vetëm nëse për atë çështje ekziston tekst i prerë për ndalesën e tij sepse argumentet e hallallit janë të ligjësuara me argument të sigurt siç është thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ
سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Ai (All-llahu) është që për juve krijoi gjithçka ka në tokë, pastaj vullnetin e vet ia drejtoi qiellit dhe i bëri ata shtatë qiej. Ai është i Gjithëdijsmi për çdo gjë.” (El-Bekare : 29)

dhe thënia tjetër:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ آللهُ أَذِنَ
لَكُمْ ۚ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ

“Thuaj: Më thoni, atë që All-llahu ju dha si ushqim (të lejuar), e ju nga ai diçka bëtë të ndaluar e diçka të lejuar? Thuaj: A ju lejoi All-llahu ju, ose ju i shpifni All-llahut?” (Junus : 59)

Zoti i Lartmadhëruar nuk ka lejuar që e dyshimta të jetë ndalesë e prerë dhe nuk mbetet pos që të thuhet se “Esenciale është që prej teksteve buron ligjësimi i lejimit (të çështjeve) dhe i pëlqimit (të çështjeve)”.

Mirëpo si vepron Ibn Hazmi me hadithin i cili nuk ka për qëllim ndalimin e të dyshimtës?

Ai thotë: Hadithi tregon për nxitje në devotshmëri dhe sigurimin e fesë dhe vetes ashtu që të mos bihet pre e haremeve. Kjo nuk është prej ligjësimave por kërkesë për devotshmëri, ndërsa modestia ndonjëherë e kërkon edhe largimin nga disa gjëra të lejuara, për ta mbrojtur veten nga çdo kënaqësi e eprshit, e ai thotë: Kjo është nxitje nga Muhamedi a.s. për t’u bërë i devotshëm dhe ka thënë haptas se: **ajo çka është buzë greminës nuk është brenda greminës dhe se ato gjëra të dyshimta nuk janë ndalesa të sigurta dhe përderisa nuk janë klasifikuar si ndalesa, atëherë dispozitimi i tyre është hallalli**, ku Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ
إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ إِلَيْهِ ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا لِّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ إِنَّ رَبَّكَ
هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ

“Ç’keni ju që të mos hani nga ajo për të cilën është përmendur emri i All-llahut, e Ai ju sqaroi juve se çka është ndaluar për ju, përveç kur jeni detyruar (atëherë edhe harami është hallall). Një shumicë (e mohuesve), duke mos pasur kurrfarë dije, por vetëm nga pasionet e tyre, duan t’i largojnë nga e vërteta (njerëzit). Po Zoti yt di më së miri për ata që i shkelin dispozitat.” (El-En’am : 119)

Dhe ajo çka nuk është sqaruar ajo është hallall në bazë të thënies së Muhamedit a.s.: **“Në islam, mëkati më i madh i njeriut është atëherë kur pyetet për diçka që nuk është haram, por e bënë haram për shkak të pyetësit.”**

Hadithi i cili kërkon që të largohemi nga gjërat e dyshimta, e kjo është nxitje për devotshmëri. Ibn Hazmi e bën ndarjen në mes të obligueshmërisë dhe nxitjes për devotshmëri:

- obligueshmëria nuk ka të bëjë me ndalimin kategorik, ndërsa,
- nxitja ka të bëjë me kërkesën se prej çka duhet larguar dhe çka duhet vepruar.

Në lidhje me këtë transmeton thënien e pejgamberit s.a.v.s.: **“Nuk mund të arrijë njeriu nivelin e devotshmërive deri sa nuk e lë atë çka nuk është e nevojshme, për shkak të asaj që është e nevojshme.”** Pastaj vazhdon dhe thotë se, mesazhi prej këtij hadithi është i njëjtë me mesazhin e hadithit të Nuëmanit e ai është: për nxitje devotëshmërie dhe jo për obligueshmëri.

Dhe për këtë arsye, Ibn Hazmi nuk e ndalon ndonjë veprim, nga kujdesi se mos po bën ndonjë veprim tjetër i cili shpie në haram, mirëpo nëse është e sigurt se është haram dhe nuk dihet konkretisht, atëherë ndalimi bëhet për shkak se dihet saktësisht. Në lidhje me këtë e sjell një shembull:

Dy ujëra në dy enë.

Në njërën enë dihet saktësisht se është i pastër.

Në enën tjetër dihet saktësisht se është i papastër mirëpo, nuk dihet se cila prej tyre është e papastër dhe cila prej tyre është e pastër.

Në këtë rast nuk lejohet të merret abdes në asnjërën prej tyre sepse ai ka marrë abdes saktësisht prej enës së papastër.

Për këtë arsye thotë: Çdo veprim i cili ia bën me dije vepruesit se saktësisht është duke bërë haram me atë veprim ose me atë veprimin tjetër, siç është rasti me dy ujërat në dy enët, në njërën prej tyre ekziston dyshimi në pastërti, ndërsa ekziston bindja se tjetra është e papastër, por nuk e di

konkretisht se cila është e papastër dhe kur të marr abdes me ato dy enë ne jemi të sigurt se nëse ai falet është falur i papastër dhe kjo është ajo çka nuk lejohet.

Njësoj është çështja me dy palë rrobat, kur:

- Njëra palë është e sigurt se është e papastër dhe,
- Tjetra palë nuk është e sigurt se është e papastër dhe,
- Nuk dihet se cila palë është konkretisht e papastër.

Nga ajo çka u sqarua konkludohet se për atë çka nuk konfirmohet ndalesa, nuk lejohet që muftiu të jep fetva se është haram me pretendimin se vepra shpie në haram dhe po ashtu thotë se është haram për një çështje e cila është mendim jo i prerë.

Kush ndalon diçka të dyshimtë dhe jep fetva për atë çështje (se është e ndaluar) ai veç ka shtuar në fe diçka që Allahu nuk e ka lejuar dhe e ka kundërshtuar pejgamberin s.a.v.s. dhe ka kuptuar prej Zotit të tij dhe prej çështjeve të sheriatit me konceptimin e tij.

Në lidhje me gjithë këtë njafton ixhmai i dijetarëve i cili është raportuar gjeneratë pas gjenerate se: Kush ka qenë në kohën e pejgamberit a.s. dhe në prezencën e tij në Medine se kur dikush dëshiron të blej diçka çka hahet ose vishet ose çka mbathet ose çka hipet ose çka shfrytëzohet ose çka pronësohet ose çka do qoftë ose ka hyrë në tregun e muslimanëve ose e takon një musliman duke blerë diçka dhe blenë prej tij, ai duhet të blejë çka konkretisht nuk është haram ose çka nuk dominon në haram diçka çka fshihet me hallallin. E dihet pa dyshim se në treg ka uzurpatorë, hajdutë dhe sende të vjedhura. Të gjitha këto kanë qenë aty e këtu, ndërsa pejgamberi s.a.v.s. nuk ka ndaluar diçka prej atyre shitblerjeve (në treg). E dihet se ato kanë qenë vende të dyshimta.

Po ashtu dihet rasti i beduinëve të cilët e kanë pranuar fenë islame së voni, u dhuronin mish kurbanit, dhe nuk e dinin se a e kanë përmendur (gjatë therjes) Zotin apo jo? Ndërsa e kanë pyetur pejgamberin s.a.v.s. se a lejohet ta pranojnë mishin e kurbanëve të tyre.

Pejgamberi s.a.v.s. u është përgjigjur: **Përmendeni ju emrin e Allahut, dhe ushqehuni (me atë mish)**, ose ka thënë diçka në këtë kuptim.

Ekzistojnë transmetime se pejgamberi s.a.v.s. ka urdhëruar që kush ushqehet me ushqimin të vëllait të tij, të ushqehet dhe të mos pyet (burimin e ushqimit).

Ne i nxitim njerëzit për devotshmëri ashtu siç i ka nxitur pejgamberi s.a.v.s. Ne i edukojmë dhe i këshillojmë që të largohen prej gjërave të cilat krijojnë dyshime në mendje, por nuk e gjykojmë askënd, nuk japim fetva të prerë, ashtu siç pejgamberi s.a.v.s. nuk e ka gjykuar askënd.

Dakordimi i Ibni Hazmit dhe Shafijut

Pas kësaj kritike, Ibn Hazmi takohet me Shafijun r.a. dhe gjykon se hallalli dhe harami nuk dispozitohen me hamendje. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

“Shumica e tyre nuk kërkojnë tjetër pos supozim, e supozimi nuk është asgjë ndaj të vërtetës. All-llahu di shumë mirë për atë që punojnë.”
(Junus : 36)

Në fund të shkrimit të tij, për rezervën dhe vendimin e prerë për masat parandaluese dhe për çështjet e dyshimta thotë: Çdo kush i cili gjykon me rezervë dhe nuk është i sigurt në çështjen e tij ose në diçka, frikësohet në masën preventive, ai veç ka gjykuar me hamendje dhe kur gjykon me hamendje ai ka gjykuar me gënjeshtër dhe padrejtësi dhe kjo nuk lejohet. Ai ka gjykuar me emocion dhe i është larguar të vërtetës. Kërkojmë mbrojtje prej çdo kujt i cili shkon në këtë drejtim në këtë çështje edhe pse ky drejtim në vetvete është poshtëruar, i pavlefshëm dhe kundërthënës, sepse në akuzim asnjë nuk ka përparësi ndaj tjetrit. Nëse një çështje e lejuar bëhet haram është hapur shtegu i haramit. Do të izolohen njerëzit nga frika se mos bëjnë prostitucion, do të vriten njerëzit nga frika se mos bien në pabesim, do të shkulen vreshtat nga frika se mos prodhohet alkooli. Me një fjalë, ky është drejtimi më i çorodituri në tokë sepse shpie në devalvimin dhe shkatërrimin e të gjitha realiteteve. Zotit të Lartmadhëruar i kërkojmë pajtueshmëri.

Vërejtjet ndaj mendimit të Ibni Hazmit

Pas analizës së gjithë asaj që ka thënë Ibn Hazmi vërejmë si në vijim:

1. **Dyshuesi i cili dyshon për një çështje a është haram apo hallall.** Ai i cili qëndron buzë greminës, ekziston frika se mund të bie në të. Pa dyshim se nuk duhet të llogaritet haram në formë të prerë.

Këtë (se është haram) nuk e ka thënë askush prej muslimanëve. Ajo për të cilën dyshohet se është e ndaluar sikurse e ndaluara në formë të prerë nëse ekziston për të tekst i qartë. Ata të cilët kanë dhënë fetva se janë të ndaluara disa çështje të dyshimta, nuk kanë thënë se janë të ndaluara në formë të prerë por kanë thënë se është rezervë në fe.

2. **Gjykimi për një çështje se është haram, bëhet në bazë të animit të gjykimit dhe natyrshmërisë, se në të shumtën e rasteve shpie deri aty, ndërsa në rastet e rralla nuk shpie në haram.** Për këtë arsye nuk është e drejtë të thuhet: Në bazë të këtij paragjykimi duhet të tridhen burrat që të mos bëjnë prostitucion; të ekzekutohen njerëzit që të mos shkaktojnë trazira; të ndalohet mbjellja e plantacioneve të rrushit që të mos prodhohet alkooli, etj., sepse kjo nuk ndodh me fjalë tjera nuk mund të analogohet për të parandaluar rrugën e keqe sepse shumica e njerëzve nuk bëjnë prostitucion dhe në të shumtën e rasteve nuk prodhohet alkooli prej rrushit, etj.

Pas kësaj, mbi atë çka u tha më lartë, Zoti i Lartmadhëruar ka ndaluar për mortalitet dhe ka nxit për natalitet:

- ka urdhëruar njerëzit të mos vriten në mes vete;
- ka ndaluar keqpërdorimin e pasurisë së njëri-tjetrit;
- ka ndaluar vet-izolim;
- ka ndaluar asgjësimin e vreshtave të rrushit, etj.

Të gjitha këto janë të ndaluara me tekste ligjore. Nuk është e drejtë që të lejohet e ndaluara me pretendimin se është masë parandaluese pasi që Allahu veç i e ka ndaluar, me fjalë tjera ato janë të ndaluara me tekste ligjore.

Nuk lejohet të jenë të ndaluara për shkak se prej saj mund të bëhet e ndaluara çështja tjetër sepse e ndaluara në vetvete e ka anën prioritare prej asaj që shpie në të.

Askush nuk duhet ta sulmoj tjetrin nga frika se ai e sulmon tjetër kënd sepse ai është i siguarur po aq sa është i siguarur tjetri.

Nuk lejohet të bëhet padrejtësi absolute nga frika se mund të ndodhë padrejtësi e pritur.

3. Ata të cilët i pranojnë masat ligjore parandaluese dhe masat ligjore stimuluese, kanë shikuar çështjet të cilat për objektiv kanë mëkatën, si f.v:

- e shfrytëzon shitblerjen si rrugë për kamatë,
- ose e shfrytëzon kurorëzimin e përkohshëm si rrugë për t'iu mundësuar asaj gruaje martesë me burrin e mëparshëm i cili e ka shkurorëzuar tri herë,
- ose sikurse ai i cili dhuron pasuri gjatë sëmundjes në shtratin e vdekjes që t'i pengoj trashëgimtarët nga trashëgimia e tyre ligjore, ai i cili bie ndesh me sqarimet e Kur'anit.

Kush pikësynon këto çështje, që ta shkatërroj atë çka e ka ligjësuar Ligjvënësi dhe i kundërshton vendimet e shariatit dhe i lejon të ndaluarat, qëllimi i tij do t'i rikthehet mbi të. Për këtë arsye kanë thënë: Përdorimi i këtyre masave është i ndaluar dhe veprimtaritë të cilat ka pasur për qëllim janë të pavlefshme.

Qëllimi me masat ligjore qoftë ndaluese qoftë stimuluese janë garancion i çështjeve të cilat i ka urdhëruar Ligjvënësi ose i ka ndaluar dhe nuk janë ligje shtesë nga Ligjvënësi siç mendon Ibn Hazmi.

Sa i përket masave ligjore, dijetarët i marrin për bazë dy çështje:

E para: Qëllimi i njeriut që t'i shmanget një urdhri ligjor, si f.v., me mendua diçka se si t'i shmanget obligimit të zekatit, si f.v., t'ia dhuroj të varfrit e që pastaj ai t'ia kthej atë dhuratë ose t'i shes diçka e brenda kontratës së shitblerjes ta blej prej atij të varfri. Kjo është e ndaluar sepse është masë e sigurt për të zhvleftësuar atë që e ka urdhëruar Allahu.

E dyta: Në të shumtën e rasteve mund të jetë një çështje prej çështjeve, në një kohë prej kohëve dhe çka e ka ndaluar Allahu dhe ajo çështje është e ndaluar vetëm në atë kohë dhe jo në kohë tjera, si f.v, shitja e armëve në kohë trazirash.

Ibn Hazmi i ka kritikuar të gjithë dijetarët pse nuk e pranojnë dëshminë e prindërve (gjyshërve) për fëmijët (nipërit, mbesat) e tyre ose anasjelltas, fëmijët për prindërit e tyre me prejudikimin se mund të gënjejnë dhe gjykohet për të pasur të drejtë të dëshmojnë përderisa janë të drejtë si individë sepse akuzimi (për padrejtësinë e tyre) është vetëm paragjykim

ndërsa drejtësia është e sigurt dhe e sigurta ka përparësi ndaj jo të sigurtës.

Replikohet me atë se akuzimi i plotë ndikon në drejtësinë e tyre sepse kjo dëshmi llogaritet dëshmi për vetveten, përpos kësaj kjo është nxjerrje nga esenca e çështjes sepse mund të shpie në argument të prerë për shkak se dëshmon dhe ka mëshirë (ndaj prindërve dhe anasjelltas) dhe që pastaj fiton hidhërimin e Allahut nëse dëshmon me padrejtësi.

Faktorët të cilët kanë ndikuar që Ibn Hazmi të mos i pranoj masat ligjore.

E vërteta është se Ibn Hazmi këtë argument të cilin e llogarit si degë e gjykimit mendor e shpallë të pavlefshëm për tri arsye:

E para: Të vepruarit me çështjen e jashtme të fjalëve dhe të moslejuarit lejon që të kalohet në diçka tjetër sepse ai argumentohet në atë çka kuptohet nga natyrshmëria e fjalës dhe jo në diçka tjetër pos saj.

E dyta: Ai nuk orientohet në kuptimet sheriative, por vetëm në bazën e saj esenciale, ai nuk shikon në qëllimet e saj, bile nuk obligon qëllime fare pos obligueshmërinë, përderisa sa na përket neve, neve na intereson që të hulumtojmë arsyen apo urtësinë e kryerjes së obligimit.

Te ai, ky veprim do të ishte tejkalim i kufijve dhe të pranuarit e çështjeve me joseriozitet.

Tek ai nuk ka dallim në mes të tekstit specifik në adhurime dhe tekstit i cili ka të bëjë me raportet ndërnjerëzore. Që të dyja janë obligime dhe janë të barabarta në ligjësim.

E treta: Fanatizmi i tepërt vetëm në të jashtmen (sipërfaqësoren), sa që fanatizmi i tij ka arritur deri edhe në nivelin e përfshirjes së plotë të tij në kundërshtim me fjalën e tij. Pa dyshim se kjo është e metë në shkollën (drejtimin) e tij.

Nga kjo konkludohet se Ibn Hazmi e refuzon kategorikisht të gjykuarit e përdorimit të masave edhe po që se themelohet ixhmai për ta marrë si bazë të argumentimit ose për ta anuluar atë, siç e pamë në lejimin e dëshmisë së prindërve për fëmijët dhe anasjelltas, si dhe dëshminë e bashkëshortëve se mund të dëshmojnë në dobi të tyre dhe për shkak të mendimit të tij për hamendësinë.

Lajkatimet ligjore

Dijetarët, bazën e ndalimit të masave e kategorizojnë me ndalimin e lajkatimeve ligjore. Këtë e kanë pasqyruar Ibn Tejmije dhe Ibn Kajimi. Ky i fundit ka treguar dhe ka sqaruar pse duhet shpallur të pavlefshme lajkatimet ligjore, për të cilën nuk do të shtoj shumë në këtë çështje. Për këtë arsye unë e mendoj se ai i cili dëshiron të zgjerohet në këtë temë, le të lexojë volumin e tretë të librit “**I‘lamul Mukijjñ**”.

Definicioni i lajkatimeve të ndaluara: **Lajkatimet ligjore janë dukuri që në aspekt të jashtëm janë të lejuara, por që e zhvlerësojnë dispozitën ligjore dhe në aspekt të jashtëm e shndërrojnë në një dispozitë tjetër.** Nga ky definicion kuptohet se lajkatimi është deformim i rregullave të sheriatit. Kjo është më specifike se sa masat joligjore (parandaluese).

Kemi edhe dy çështje tjera të cilat e bëjnë dallimin në mes të masave joligjore dhe të lajkatimeve.

- Te masat joligjore nuk është e patjetërsueshme që vepruesi të ketë pasur qëllim.
- Te lajkatimi vepruesi patjetër duhet pasur qëllim që t'i shmanget haramit.
- Lajkatimi është posaçërisht për kontratat.
- Masat parandaluese janë më të përgjithshme.

Sa i përket dispozitës së lajkatimit, nëse vepruesi ka pasur për qëllim që të realizoj një haram ai veprim është haram në të kundërtën jo.

Lajkatimet janë dy llojesh:

- **Lajkatimi sheriativ i lejuar**, është lajkatimi në boshtin e rrugës legjitime e cila është bërë për një çështje konkrete dhe shfrytëzimin e saj në një rast tjetër me qëllim të:

- realizimit të së drejtës personale;
- ose të parandalimit të padrejtësisë;
- ose për të lehtësuar diçka për shkak të paraqitjes së ndonjë nevoje.

Ky lloj nuk shkakton dëmtimin e interesave të sheriatit. Kështu që kjo është e lejuar ligjërisht sepse nuk ka të bëjë me shkelje të të drejtave por për t'u nxjerrë nga kriza dhe nuk ka për qëllim bllokimin e dispozitave të sheriatit ose nuk ka pasur për qëllim për t'i bërë padrejtësi askujt, në çfarëdo

aspekti qoftë fizik apo material. Shembull: Banorët e Buharës e kanë bërë zakon që të japin me koncesion tokën në periudhë afatgjate dhe pasi që hanefijtë nuk e lejojnë që të jepen plantacionet e pemët me koncesion, janë detyruar që të shfrytëzojnë lajkatimin duke bërë shitblerjen e “**Vefait**”. Shitblerja “**vefait**” është lajkatim i sheriatit të cilën e praktikojnë njerëzit në raste nevojë dhe për të marrë fund rregulli i pengimit të koncesionit afatgjatë në agronomi.

Shembull tjetër: Njeriu i cili përbetohet se do t'i afrohet gruas gjatë muajit ramazan. Ebu Hanife jep mendim që ai njeri i cili është përbetuar duhet të udhëtoj dhe t'i afrohet gruas gjatë ditës së ramazanit.

- **Lajkatimi sheriativ i ndaluar** – siç u kuptua se me lajkatim pikësynohet shndërrimi i dispozitave të konfirmuara ligjërisht në dispozitë tjetër që të veproj diçka të lejuar në aspekt të jashtëm, ndërsa në aspekt të brendshëm është mashtrim. Shembull:

- Lajkatimet për të mos funksionuar shoqëria aksionare,
- ose specifikimi i disa trashëgimtarëve me testament,
- ose mosekzekutimi i dënimit të vjedhjes.

Hanefijtë dhe disa shafijë, këto lajkatime i lejojnë, nëse nuk është qëllimi i dispozitave të qarta, por që janë mbështetje të atyre dispozitave.

Dijetarët tjerë, Maliku, Ahmedî dhe Shafijju nuk e lejojnë. Baza e ndalesës të këta është në rregullin e usullit: *veprat shikohen në bazë të qëllimeve të tyre dhe në akte merren parasysh për bazë qëllimet dhe kuptimet dhe jo fjalët dhe fjalitë dhe ligjësimi ndërtohet mbi bazën e realizimit të qëllimit të interesave*. Për këtë arsye ose duhet të merren masa parandaluese ose ndërprerjen e rrugëve që shkaktojnë mosrealizimin e atyre interesave. Nëse Ligjvënësi e parashih një ligj që të jetë për interes, pastaj e lejon lajkatimin që të anashkalohet ai ligj do të kishte lejuar të kundërtën e atij ligji, e e kundërta e ligjit nuk duhet të ndodhë. Shembull:

Zekati është ligjësuar për të mbuluar nevojat e të varfërve dhe nëse do të lejohej dhurata e cila do ta zëvendësonte ikjen nga dhënia e zekatit, kjo do të nënkuptonte paralizimin e qëllimit të sheriatit dhe do të dëmtoheshin të varfrit.

Shufua është ligjësuar për ta mënjanuar dëmin. Nëse do të ligjësohej diçka, për ta zëvendësuar atë dhe për ta zhvlerësuar do të ishte kthim në zhvlerësimin e qëllimit të sheriatit dhe do të pasohej dëmi i cili degradon atë.

Ibn Tejmije thotë: Ta dish se lejimi i lajkatimit ligjor është krejtësisht ndryshe me parandalimin e rrugëve të këqija sepse Ligjvënësi kur e ndalon një çështje në të njëjtën kohë i ndalon të gjitha mënyrat dhe rrugët e haramit ndërsa lajkatuesi dëshiron të arrij deri aty. Për këtë arsye, kur Ligjvënësi i parashih kushtet në shitblerje, kontrata, martesë, i ka paraparë për të mos lejuar rrugët e prostitucionit dhe të kamatës dhe për ta përmbushur qëllimin e akteve. Nga këndvështrimi i jashtëm, lajkatuesi nuk del nga kjo sferë dhe kur lajkatuesi dëshiron të lajkatoj në disa prej këtyre kontratave të cilat i ka ndaluar Ligjvënësi, ai ka ardhur me një lajkatim tjetër me mendimin e tij të arrij në të njëjtën çështje të cilën Ligjvënësi e ka parandaluar, atëherë prej atyre kushteve nuk do të kishte kurrfarë vlere dhe as të vërtete, por do të ishte vetëm tallje dhe mahi.

Ibn Tejmije, çdo lajkatim i cili shkel të drejtën e tjetrit ose çdo veprim që ndikon në veprimin e haramit ose çdo kontratë e cila nuk e plotëson kushtin e shpallë të pavlefshme sepse këto i ka ndaluar Ligjvënësi sepse kjo edhe kërkohet dhe zhvlerësohet edhe pse në esencë ai veprim është i lejuar.

Po ashtu edhe nëse qëllimi i tij është për t'u arritur një çështje e lejuar, vetëm se deri te ajo çështje nuk mund të arrij përpos me veprim të ndaluar (haram). Në këtë rast lajkatimi do të ishte i pavlerë, sepse çështja e ndaluar të cilën e ka shfrytëzuar si mjet për të e lejuara është haram në vetvete, si f.v., ai i cili e përdorë tradhtinë si mjet për ta fituar të drejtën e tij ose dëshminë e rrejshme si mjet për ta fituar të drejtën të cilën e ka fituar me mund. Kjo nuk lejohet sepse tradhtia është haram në vetvete.

Dëmi i cili shkaktohet me dëmin e dëshmimeve dhe humbjes së besimit është më i madh se dëmi i cili shkaktohet nga humbja e dëmit të një personi të shoqërisë.

Nëse do të bëhej precedent dëshmimi i rrejshëm për të fituar të drejtën, atëherë do të bëhej zakon edhe për të fituar padrejtësisht.

Po të bëhej precedent tradhtia për të fituar të drejtën, atëherë ai do ta bënte zakon që të fitoj atë që dëshiron e nuk i takon, e kështu do të shkaktoheshin trazirat. Harami në vetvete absolutisht nuk lejohet në asnjë rast pos në domosdoshmëri.

Përfundim:

Këtu po e përfundoj me argumentet për të cilat nuk janë pajtuar dijetarët, esencën e tyre, konceptin e tyre dhe divergjencën e tyre për ato argumente dhe në fund themi: E vërteta është se llogaritja e këtyre argumenteve për të cilat nuk janë pajtuar dijetarët janë burime dhe argumente globale të cilat sjellin ndonjë lloj lehtësimi. Në realitet ato janë rregulla të fikhut të cilat zbatohen për raste individuale, ashtu siç zbatohen rregullat e tërësishme tjera të fikhut dhe nuk janë argument global në të cilën duhet bazuar për të përfituar dispozitë fikhore, siç është rasti me argumentet e shariatit: **Kur'ani, suneti, ixhmai dhe kijasi.**

Përmbajtja:

Masat ligjore	2
Definicioni i mjeteve dhe masave ligjore	2
Niveli i obligimit prej mjeteve dhe masave ligjore	3
Dallimi në mes të “masës (mjetit) ligjore” dhe “bazës juridike”	5
Baza e dispozitës së gjykimit në masa ligjore	7
Si shikohen masat ligjore në aspekt të përgjithshëm?	9
Pengimi i dëmit të përgjithshëm me sferën e dispozitës për këtë botë me masat ligjore	12
Llojet e masave ligjore	13
Argumentimi i masave parandaluese dhe mendimet e dijetarëve	17
Analiza e boshtit të mospajtimeve të dijetarëve për masat ligjore	21
Gjeneza e mospajtimit në mes të dijetarëve	29
Ibn Hazmi dhe masat parandaluese	33
Lajkatimet ligjore	42